

NATUUR- EN VOGELWACHT CULEMBORG

Hak-al

maart 2018 - jaargang 44 - nr 1

- *Slapende grutto's tussen Lek en Linge*
- *Jaarverslagen 2017*
- *Waar komt die naam vandaan?*
De Ross' gans

Het Oortdeel

Louis van Oort

Lvanoort@planet.nl

*Koperwiek
Foto Gerritjan Klop*

*Zanglijster
Foto Taco Meeuwssen*

Identificatie

Een van de moeilijkste aspecten van het vogelaarschap – en tegelijkertijd een van de bevredigendste – is het verwerven van identificatieskills. Voordat je alleen al de ‘gewone’ soorten kent, ben je een complete jeugd, of een half volwassen leven verder. Om over het op naam brengen van zeldzame en sterk op elkaar gelijkende soorten nog maar te zwijgen. Het kost veel, heel veel bloed, zweet en tranen, of liever vleugels, snavels en veren, voordat je soepeltjes alle vogels kunt benoemen die je ziet en hoort tijdens bijvoorbeeld een boswandeling. Maar oh wat is het leuk als je die vaardigheden eenmaal hebt, ondanks dat je er constant aan moet blijven werken, omdat behoorlijk wat soorten nu eenmaal moeilijk blijven.

Het is ook een kwestie van doorzetten. Meer dan eens heb ik wannabe-vogelaars zien afhaken, omdat het ze gewoon duizelde. Tsjja, als beginnend vogelaar moet je ook niet proberen wijs te worden uit het hysterische vogelkoor dat op je losgelaten wordt als je op een mooie ochtend eind april rond zonsopkomst in een bosrijke omgeving loopt. Een ochtendje trek tellen kan ook heel demotiverend werken als je denkt dat je je soorten inmiddels aardig kent. De vogels schieten in een flits voorbij en in de vlucht maken ze geen fraaie zangstrofen, maar moet je ze zien te identificeren aan de hand van non-descripte klanken als ‘tik’ of ‘sri’. Wat heerlijk is het dan om haast terloops te kunnen zeggen: “Oh, da’s een zanglijster. En die tweede een koperwiek.”

Maar nu is er redding voor de wanhopige stuntelaar in vogelland; redding in de vorm van zogenaamde identificatie-apps. Ik noem de twee beste die er op dit moment zijn: de app Merlin, van het onvolprezen Cornell Lab of Ornithology in de VS, en de app Obsidentify, van de makers van ons eigen Waarneming.nl. Allebei gratis te

downloaden op je smartphone.

De techniek schrijdt voort, zo luidt een cliché van jewelste, en deze apps bewijzen die stelling op grootse wijze. Zie je een vogel die je niet herkent en je weet er een foto van te maken, dan lukt het Merlin en Obsidentify in het overgrote deel van de gevallen er de juiste naam bij te vinden. Ook bij zeer gelijkende soorten. Het is verbluffend hoe goed dit werkt. Voor je het weet kun je de getapte vogelaar uithangen en alle vogels in je tuin, je wijk of de hele stad benoemen.

Het zijn fantastische ontwikkelingen en ik denk eerlijk gezegd dat we binnen tien jaar ook apps hebben die feilloos de juiste naam op een vogelgeluid plakken, hoe kort of ijl ook.

Maar om eerlijk te zijn, stemt het me ook wat narrig: ben je je hele leven bezig een vaardigheid onder knie te krijgen waarmee je in bepaalde kringen de blits kunt maken, komen er een stel van die whizzkids die het allemaal verpesten. Als mijn halfblinde oudtante met zo’n app ook een bosruiter van een witgat kan onderscheiden, heeft de term vogelaar volstrekt andere dimensies gekregen.

Kortom: download vooral niet de apps Merlin en Obsidentify. Doe zelf eens wat moeite om iets te leren, en laat het denkwerk niet over aan zo’n stom apparaat. De natuur wordt er stukken leuker van. 🌿

In dit nummer

2	Het Oordeel, Identificatie	21	Goed gezien tussen Lek en Linge in 2017
4	Van het bestuur	24	Vleermuizen in het werkgebied van de Natuur- en Vogelwacht Culemborg
5	Jaarverslagen 2017	22	42 dagen vlinders tellen in mijn eigen tuin
5	Jaarverslag van het bestuur	26	Slapende grutto's tussen Lek en Linge
6	Jaarverslag Nestkastenwerkgroep	34	De focus op ... Nestkastenwerkgroep NVWCI al tientallen jaren actief
7	Jaarverslag Knotwerkgroep	36	Waar komt die naam vandaan? De Ross' gans; dat is toch een noordelijke soort?
8	Jaarverslag Insectenwerkgroep	38	Vissen in de Lek
10	Jaarverslag Vogelwerkgroep	39	Colofon
15	Jaarverslag Kampwerkgroep		Adressen en info
16	Jaarverslag Jeugdgroep	40	Jaarverslag 2017 van de redactie
17	De jeugdgroep Het onzichtbare zichtbaar maken Wilgen knotten met de jeugdgroep		
18	De opkomst van de blauwe breedscheenjuffer langs de Linge		

Van het bestuur

door Kars Veling

Alweer de eerste Hak-al van 2018 met een prachtig overzicht van alle activiteiten die we in 2017 hebben gehad. We zijn inmiddels met ons vierenvestigste jaar bezig als NVWC. En het wordt in zoverre een bijzonder jaar, dat het ook het jubileum is van de stad Culemborg. In 1318 kregen 'we' stadsrechten. Ter gelegenheid daarvan gaan we op 8 en 9 juni op zoek naar 700 soorten planten en dieren in ons werkgebied. Alleen, in groepjes, met groepen op excursie, op allerlei manieren kammen we ons het gebied af en naast het feit dat we veel zullen vinden, zal het ook aan alle Culemborgers duidelijk worden dat ze in een prachtig gebied wonen waarin van alles te beleven is op natuurgebied. We hebben er zin in! Vorig jaar was het jaar van #MeToo. Het kan u niet zijn ontgaan. In sport, onderwijs, cultuur en gezondheidszorg, overal bleken ongewenste seksuele intimiteiten voor te komen, vaak vanuit ongelijke machtsposities. Ook andere ongewenste situaties als pesten komen niet alleen voor

in basisschoolklassen, maar ook bij bedrijven, instellingen en verenigingen. Dat kan dus ook bij een club als de onze. Daar moeten we alert op zijn. We willen dat de NVWC een prettige en veilige omgeving is voor iedereen. Voor jongeren en ouderen, voor vrouwen, mannen of hoe iemand zich ook voelt of noemt. Dat betekent dat iedereen dat in de gaten moet houden, maar ook dat iedereen moet weten dat, als er ongewenste dingen gebeuren, men daarmee bij ons, het bestuur, terecht kan. Omdat die stap misschien wat groot is (hoewel we erg dicht bij de leden staan) is het ook goed om te weten dat we als NVWC een vertrouwenspersoon hebben die altijd benaderbaar is: Kees van de Vate. Kees kent de NVWC al van de wieg af (dat wil zeggen de wieg van de NVWC), staat voor ieder mens open en zal volstrekt geheim houden wat hem vertrouwelijk wordt verteld. Je kunt hem altijd mailen, bellen of schrijven en hij zal een luisterend oor zijn.

We gaan weer voor een natuurrijk en activiteitenrijk jaar! 🌿

Op zoek naar 700 soorten.

Jaarverslag 2017 van het bestuur

door Kars Veling

2017 was weer een jaar vol activiteiten. Het verslag

vanuit het bestuur kan daarover kort zijn, want de activiteiten worden grotendeels door de werkgroepen getrokken en uitgevoerd. Elders in deze Hak-al wordt daar uitgebreid verslag van gedaan.

Overleg, advies, inspraak en protest. We worden als NVWC serieus genomen door gemeente, beheerders en andere maatschappelijke organisaties. Dat is mooi, maar betekent ook dat we vaak in overleg zijn. Zoals gebruikelijk is er regelmatig contact van een aantal leden van de club met de gemeente. Ook dit jaar zijn er weer diverse van deze besprekingen geweest. Het is fijn om te zien dat er bij de gemeente Culemborg echt de wil is om rekening te houden met flora en fauna, maar ook zien we dat dit niet altijd even makkelijk is. Gelukkig weten we elkaar over en weer goed te vinden. Naast overleg met ambtenaren en zo nu en dan een wethouder hebben we dit najaar als NVWC ook kennis gemaakt met de nieuwe burgemeester Gerdo van Grootheest. Het was een leuke ontmoeting waarbij we, vanuit de Steenuil, zijn gaan wandelen in de Baarsemwaard. Goed om te horen dat ook hij niet nieuw is in de wereld van groen, natuur en milieu. Zijn vorige functie was wethouder in Maastricht en daar had hij ook natuur in zijn portefeuille.

Redichemse waard

Goed en slecht nieuws uit de Redichemse Waard. Het goede is dat er nog steeds gepraat wordt, het slechte dat er nog geen gezamenlijk plan ligt waar iedereen het over eens is. We zetten ons graag in voor een Redichemse Waard waar de kansen voor natuur optimaal worden gegrepen en waar de Culemborgers ook van kunnen genieten. Namens de NVWC zijn Yme Jan en Martin heel regelmatig in overleg en ze steken heel veel tijd in dit dossier. Laten we hopen dat in het volgende jaarverslag kan worden gemeld dat er een prachtig plan uit is gekomen!

Natuureducatie en communicatie

Een belangrijke doelstelling van de NVWC is zoveel mogelijk mensen vertellen over de natuur in ons gebied. Dat doen we op diverse manieren. Het begint natuurlijk met de jeugd. De jeugdgroep is zeer regelmatig op pad om van alles te ontdekken. Samen met een aantal enthousiaste begeleiders gaan ze stenen zoeken langs de Lek, braakballen pluizen en in de vroege ochtend naar de Regulieren om reeën te zoeken. Het afgelopen jaar is flink gewerkt om jeugd langer met de club verbonden te laten zijn. Er is nu een informele jongerengroep gevormd en we hopen dat deze op hun eigen manier met natuur in en bij Culemborg bezig zullen gaan en hopen dat ze nog veel meer jongeren erbij kunnen betrekken. Ook via de fotowedstrijd 'Natuur in de buurt' hebben veel Culemborgers kennis gemaakt met de NVWC. De schitterende foto's gaan de komende tijd nog als reizende tentoonstelling rond door Culemborg en omgeving en het is zeer de moeite waard om een van die plekken te bezoeken.

Om nieuwe mensen te bereiken, zijn we dit najaar begonnen met lezingen over Culemborgse natuur in de bibliotheek/Elisabethweeshuis. De belangstelling daarvoor is wisselend. Er waren avonden dat het helemaal vol zat, maar ook dat we het verhaal voor twee belangstellenden hielden. Al vanaf het oprichten van de NVWC in 1975 hebben we ook in ons eigen clubgebouw regelmatig lezingen over natuur dichtbij en ver weg. Ook het afgelopen jaar waren de lezingen weer zeer goed bezocht. Ook zien we regelmatig mensen van buiten de NVWC die onze lezingen weten te vinden en waarderen. Als de Hak-al weer op de deurmat valt, is het steeds weer een positieve verrassing. Mooi en modern vormgegeven en met prachtige foto's, maar ook met zeer leeswaardige artikelen en erg gevarieerd. De maandelijkse nieuwsbrief Tsjiepl blijft een enorm belangrijk bindmiddel. Prachtig van vorm en boordevol nuttige informatie is het steeds weer een plezier hem in de digitale postbus te krijgen. Van heel veel leden krijgen we dan ook lovende woorden over de Tsjiepl en het blijkt echt in een behoefte te voorzien.

*Van boven naar beneden:
Waardewandeling in de Redichemsewaard,
Met de burgemeester in de Baarsemwaard,
Lezing in het Elisabeth Weeshuis.*

Nieuw bestuurslid

We hebben het afgelopen jaar met zeven mensen geweldig samengewerkt in het bestuur. Er is een logische taakverdeling ontstaan en ieder heeft haar en zijn plek gevonden. Het externe overleg, de jeugd, het archief, de publiciteit en natuurlijk financiën en secretariaat, alles komt op de goede manier aan de orde. In april, bij de jaarvergadering zal Carolien afscheid nemen, want ze zal, na deze periode, niet herkiesbaar zijn. Dat betekent dat er ruimte is voor een nieuw bestuurslid. We zijn zelf al in overleg met mogelijke kandidaten maar als het u leuk lijkt om uw steentje bij te dragen in het besturen van de NVWC, neem dan vooral contact met ons op zodat u een keer langs kunt komen op een van onze vergaderingen. Een mailtje naar bestuur@nvwc.nl is voldoende, dan nemen we snel contact op. 🌿

Jaarverslag 2017 Nestkastenwerkgroep

door Cees van Appeldoorn

Van boven naar onder: jonge bosuil, steenuil (foto Jouke Altenburg) en torenvalk in de Beusichemse waard (foto Mario Huizinga).

In 2017 hebben Gerrit van Utrecht en ik de coördinatie van de Nestkastenwerkgroep overgenomen van Leo van der Kooij. We hebben een formulier ontwikkeld waarop per nestkast alle gegevens worden ingevuld. Deze formulieren nemen we in een map mee wanneer we op route gaan zodat we gelijk op het formulier de gegevens van de gecontroleerde nestkast kunnen verwerken. Alle adressen die we jaarlijks controleren, hebben we op post-code in een excelbestand gezet zodat we gemakkelijk per controledag routes kunnen maken.

Omdat de steenuilenkasten laag hangen, is een aluminium telescooppladder aangeschaft zodat we de controles zonder aanhanger kunnen uitvoeren. De voorraad van de nestkasten is nagenoeg op dus gaan Gerrit en ik dit jaar nieuwe kasten timmeren voor alle broedsoorten.

Onze leden van de nestkastenwerkgroep, Sjenja Krol, Winny Verdouw, Frans Waroux, Louis Raetsen, Jurgen Geven, Johan de Kruif, Leo van der Kooij, Yme Jan Bosma en Gerrit van Utrecht, wil ik bedanken voor hun inzet en gezelligheid in 2017. Vanaf februari 2018 hoop ik weer een beroep op jullie te mogen doen. Het aantal actieve leden van de werkgroep is door diverse omstandigheden, ziekte, verhuizing en opzegging helaas met vijf personen gedaald.

Torenvalken

Ten opzichte van 2016 is 2017 een moeilijk jaar geweest voor de torenvalken. Op twee locaties troffen we zeven jonge torenvalken. Hiervan zijn vier jongen geringd en waren drie jongen al uitgevlogen.

In totaal zijn vijf nestkasten geplaatst of vervagen. Het bestand nestkasten voor torenvalken is uitgebreid omdat de familie Pauw op de Kooiweg Oost een nestkast aangevraagd heeft.

Deze kast is in januari 2018 geplaatst. Bij de controles constateerden we dat Nijlganzen graag broeden in de nestkasten voor torenvalken.

Bosuilen

Voor de bosuilen was 2017 een beter jaar dan 2016. Niet zo heel veel beter, drie nestkasten waren bewoond. In totaal waren er vijf jonge bosuilen waarvan er vier geringd zijn, een was al uitgevlogen.

Bij een extra controleronde vonden we helaas een mislukt broedsel met vijf koude eieren.

De nestkast op het Rondeel hebben we vernieuwd en bij de familie Paul is een nieuwe nestkast voor bosuilen geplaatst.

Tijdens de controles vonden we ook nesten en koude eieren van holenduiven en kauwen.

Kerkuilen

Het jaar 2017 is voor de kerkuilen ten opzichte van 2016 ook minder succesvol geweest.

In totaal werden tien jonge kerkuilen aangetroffen die ook geringd zijn. Bij een extra controleronde troffen we een mislukt broedsel van drie eieren aan. Dit jaar hebben we ook minder braakballen gevonden.

We hebben ook een aanvraag gekregen voor een nestkast voor kerkuilen op een nieuwe locatie, de Leidsche Hoeven in Tricht. Deze nestkast is in januari 2018 geplaatst in de kapschuur.

Holenduiven vinden het ook prettig om in nestkasten voor kerkuilen te broeden.

Steenuilen

Helaas is ook het aantal steenuilen in 2017 teruggelopen ten opzichte van 2016. Er waren vier nestkasten bewoond met in totaal acht jonge steenuiltjes. Hiervan zijn er zes geringd en waren er twee al uitgevlogen.

In een van de nestkasten vonden we een mislukt broedsel met drie koude eieren. Bij de familie De Goei in Zoelmond hebben we een nestkast geplaatst. We hebben ook een aanvraag om op een nieuwe locatie in de Eenden Kooi, Bisschopskooi Tricht een nestkast te plaatsen. Via Wiegert Steen kregen we een verzoek om tegen betaling een steenuilenkast te maken die hij zal plaatsen

Tabel aantal (geringde) jongen per soort per jaar in de nestkasten.

Broedgegevens per jaartal	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Torenvalken	4		8	7		12	9	20	11	15	4	13	7
Bosuilen	3			3	4	4	2	1		3			5
Kerkuilen				7	2	14	3	11	5	22		19	10
Steenuilen				3	4	2		2	4	4	15	12	8

*Bosuil vliegt uit bij kascontrlé.
Foto Bas Haring*

bij zijn ouders in Rumpst. Daar zitten twee steenuilen in een nestkast die zijn beste tijd gehad heeft en dus aan vervanging toe is. Nestkasten voor steenuilen zijn ook geliefd bij koolmezen. Tijdens de controleronden troffen we veel eieren en tien jonge koolmezen aan. Ook spreeuwen nestelen graag in nestkasten voor steenuilen. We vonden zelfs hele bijzondere bewoners: veldmuizen.

In totaal controleren we in het werkgebied van de Natuur- en Vogelwacht 71 nestkasten:

17 nestkasten voor torenvalken, 12 nestkasten voor bosuilen, 20 nestkasten voor kerkuilen en 22 nestkasten voor steenuilen.

Vanaf 2003 is bijgehouden of in de nestkasten broedsel is aangetroffen van de vogelsoort waarvoor de nestkast bedoeld is. In zes nestkasten voor torenvalken is nog nooit broedsel aangetroffen. In acht nestkasten voor bosuilen is nog nooit broedsel aangetroffen. In dertien nestkasten voor kerkuilen is nog nooit broedsel aangetroffen en in zestien nestkasten voor steenuilen is ook nog nooit broedsel aangetroffen. Gerrit en ik doen weliswaar de coördinatie van de werkgroep maar wij zijn geen vogel specialisten of specialisten in het zoeken van de juiste locaties voor de verschillende nestkasten. Wij denken dat het verstandig is om de locaties van de nestkasten die nu niet gebruikt worden een keer met specialisten onder de loep te nemen om te kijken of andere locaties misschien betere resultaten opleveren.

We zijn benieuwd naar reacties, bijvoorbeeld vanuit de Vogelwerkgroep. 🌿

Jaarverslag 2017 Knotwerkgroep

door Harry van de Warenburg

Het knotjaar 2017 is er een om snel te vergeten. Het is lastig te meten maar het lijkt erop dat ook wij last krijgen van de klimaatverandering. Veel meer natigheid en minder mooie winterse dagen met vorst en eventueel wat sneeuw.

De werkgroep had vier snoeidagen gepland maar moest er in februari en december twee afgelasten vanwege de weersomstandigheden, veel regen in combinatie met wind. In december was het terrein door de vele regen van het najaar al vrijwel onbegaanbaar. Het aantal gesnoeide bomen was ook schamel maar wel met een mooi resultaat. Vier zware bomen langs de Beusichemsedijk in de uiterwaard ter hoogte van de trektelpost. Gemiddeld mogen wij vijftien tot twintig vrijwilligers verwelkomen waaronder gelukkig enkele nieuwe gezichten.

Het zaagwerk in de bomen werd ook in 2017 verricht door Wim Smits met de motorzaag. Wim heeft de ervaring, opleiding en middelen om met deze zaag te kunnen en mogen werken. Takken met een flinke doorsnee en tot een lengte van 10 tot 15 meter. Het verder verzagen van het zware hout op de grond, slepen naar brandplaats of dijk werd door de rest van de vrijwilligers gedaan.

Maar op het moment van schrijven kan ik gelukkig melden dat de eerste twee snoeidagen van dit jaar, waaronder Werk aan het Spoel al geslaagd zijn. Een kleine 30 bomen zijn gesnoeid waarvan een flink gedeelte met de handzaag! Knotten is gezond werk maar belastend voor lijf en spieren voor

diegenen die dit niet gewend zijn. Een goede training dus. Momenteel beschikt de werkgroep over voldoende materieel en kan met klein onderhoud worden volstaan. Echter de motorzaag is op redelijke leeftijd en ondanks het beperkte gebruik is vervanging op termijn noodzaak.

Ook in 2018 zal de werkgroep weer actief zijn op diverse locaties. Voor data en plaatsen zie de Tjielp of persberichten. Iedereen is van harte welkom en zeker diegenen die nog nooit hebben kennism gemaakt met dit werk. Wellicht slaat het knotvirus dan toe!

Voor meer informatie kun je terecht bij Harry van de Warenburg tel. 0345 - 514358 of 06-44704754

Wim Smits tel. 0345 - 501671. 🌿

Jaarverslag 2017 Insectenwerkgroep

door Annette van Berkel

met medewerking van Margreet de Nie, Karin Verspui en Kars Veling

De insectenwerkgroep bestaat uit een groep liefhebbers van insecten. De meeste nadruk ligt op vlinders en libellen, maar er wordt ook het nodige gedaan aan bijen, zweefvliegen, sprinkhanen, kevers en wantsen. Ieder doet wat hij/zij het leukst vindt. In 2017 is de werkgroep uitgebreid met een aantal nieuwe leden vanuit de gidsencursus van IVN Tiel.

2017 was een zeer warm, zonnig en nat jaar. De hitte concentreerde zich in de tweede week van mei en de maand juni. De zomermaanden waren vrij koel. Juli en september waren ook erg nat. Augustus was droger, maar ook koel.

Opmerkelijk

De eerste vlinder in de fotorubriek op de NVWC-website, op 9 januari, was een kraakverse dagpauwoog in de sneeuw. Op 21 april vloog al het eerste groot avondrood in de Regulieren. Dat gebeurt normaal in de loop van mei.

Oranjetipjes vlogen vroeg, maar ook heel lang door. De laatste vrouwtjes moesten erg hun best doen nog een waardplant te vinden; pinksterbloem en look zonder look waren op het laatst al uitgebloeid. De waterjuffers hadden mooi weer in hun vliegtijd en vlogen dan ook goed. De bususmot overspoelde zo'n beetje heel Culemborg en heeft veel sporen achtergelaten op buxusstruiken. Vroege Vogels radio kwam bij Margreet in de tuin een item over deze vlinder vullen vanwege haar natuurvriendelijke wijze van bestrijden. Tijdens de nationale nachtvlindernacht werden tien exemplaren van het schoraas,

Nachtvlindernacht in de tuin van de Steenuil.

een soort haft, op het laken in de Baarsemwaard bij de Lek gevonden.

Monitoren

Binnen de insectenwerkgroep wordt veel aan monitoring gedaan. Het monitoren van dagvlinders, nachtvlinders en libellen is het langdurig, meerdere jaren achter elkaar volgen van deze dieren door in het vliegseizoen regelmatig alle exemplaren volgens een vaste methode op een vaste plek te tellen. Dit gebeurt bij vlinders en libellen langs een vaste route en bij nachtvlinders met een val. Deze gegevens gaan naar het landelijk meetnet van De Vlinderstichting. Omdat overal in Nederland zo geteld wordt, kan nagegaan worden hoe de dag- en nachtvlinder- en libellenstand in Nederland zich ontwikkelen en kunnen we ook de Culemborgse gegevens beter interpreteren.

Het belang van deze methoden bleek in de publiciteit rond insectensterfte.

Dagvlinders

In en om Culemborg zijn in 2017 acht vlinderroutes gelopen, twee in de Baarsemwaard, één in de Regulieren, één in het Tichelterrein bij Buren, één in de Zump, één bij Caetshage en twee - nieuw dit jaar - in de wijk EVA-Lanxmeer. Ondanks het wisselvallige weer zijn de meeste routes goed gelopen.

Een paar opmerkelijke dingen:

- in de routes in Lanxmeer zitten opmerkelijk veel graslandvlinders als icarusblauwtje, bruin zandoogje en argusvlinder.
- sinds het eerste bont zandoogje zijn intrede deed in de Zump in 2009 werden er 200 geteld in 2017!
- in vrijwel alle routes die al lang lopen gaat het klein koolwitje achteruit.

Libellen

Door de werkgroep zijn in 2017 vier libellenroutes geteld: twee in de Zump, één in de Regulieren en één in het Tichelterrein. De routes zijn door het wisselvallige weer niet optimaal geteld.

Opmerkelijk hierbij:

- de azuurwaterjuffer lijkt de Zumproutes volledig overgenomen te hebben van de variabele waterjuffer. Uit de aantallen in de Regulieren blijkt dat het geen goed jaar was voor de variabele waterjuffer.
- in Buren was in 2017 het aantal azuurwaterjuffers meer dan verdubbeld ten opzichte van 2016 en de variabele water-

Witte hermelijnvlinder

juffer werd dit jaar in iets lagere aantallen waargenomen dan in 2016.

- in de Regulieren werd het laagste aantal variabele waterjuffers geteld sinds 2004. Hier zijn maar twee azuurwaterjuffers geteld. De blauwe breedscheenjuffer komt er steeds talrijker voor.

Nachtvlinders

Op vier plaatsen in het Culemborgse werkgebied wordt meegedaan aan nachtvlinderonderzoek volgens het Landelijk Meetnet Nachtvlinders. In Tricht en op drie plekken in Culemborg zijn met behulp van vallen nachtvlinders geteld. De vlinders worden, na determinatie, allemaal weer losgelaten. In Tricht werden de zeldzame Kadeni-stofuil en het vaal kokerbeetje in de val aangetroffen. De katoendaguil is een zeldzame trekvlinder die in de val aan de Landzichtweg is gezien. Ook op andere plekken in Nederland werd deze vlinder aangetroffen.

In de Regulieren zijn in 2017 voor het vierde jaar met lamp en laken en smeer nachtvlinders geïnventariseerd. Door flexibel te reageren op geschikte omstandigheden is er in elke maand geteld vanaf april tot en met oktober. Door de hoge temperaturen was het zeer aangenaam. Het leverde ook nog eens veel vlindersoorten op. In totaal kwamen 103 soorten op licht af, in juni en juli respectievelijk 11 en 17 kleine beren. Bijzonder imposant waren zes groot avondrood op 6 juli. Ook op smeer waren veel vlinders te zien, waaronder mooie soorten als wilgenschorsvlinder, braamvlinder en vuursteenvlinder. Topper was wel het zwart weeskind in augustus.

De Nationale nachtvlindernacht was een groot succes. Eind augustus hadden we twee lakens staan en werden ook bomen gesmeerd. Omdat het een hele warme en vrijwel windstille nacht was, hadden we een laken op de zomerdijk in de Baarsemwaard staan. Veel vlinders en veel belangstelling van alle wandelaars en (hang) jongeren daar. Op dit laken verschenen ook tien exemplaren van het schoraas, een soort haft.

Het andere laken stond in de natuurtuin bij de Steenuil en ook daar was het heerlijk nachtvlinderen met erg veel mensen en nog meer vlinders.

Inventarisaties en losse waarnemingen

Veel insectenwerkgroepleden zien en fotograferen allerlei insecten en voeren die in in de landelijke databases (waarneming.nl en telmee.nl).

Voor landkaartjes (dagvlinder) bleek 2017 een goed jaar te zijn. De soort werd weer op allerlei plekken gevonden waar ze voorheen zaten, maar al jaren weg waren. Ze verschenen hier en daar zelfs in de tuin. Leuk was ook de vondst van een donker brandnetelkapjesrups in een in een bloempot gehouden brandnetel die eigenlijk bedoeld was voor atalanta en gehakelde aurelia.

Argusvlindertelling

Dit jaar werden ondanks het goede weer, tijdens de jaarlijkse Argusvlindertelling van De Vlinderstichting, weinig argusvlinders geteld. Ook later in het seizoen werden weinig argusvlinders langs de dijk gezien. Het lijkt erop dat de soort een aardige klap gehad heeft van de meest recente dijkverzanding.

Andere insectengroepen

In het bijenhotel in tuin van de Steenuil is flink veel activiteit. Voor het eerst is de gehoorde metselbij in het bijenhotel in de tuin aan de Akkerwinde 9 verschenen. Diverse gangen zijn bezet met broed. In die tuin werd ook voor het eerst de ... bloedbij waargenomen: een parasiet op diverse groefbisoorten.

Excursies

De insectenwerkgroep organiseerde diverse excursies.

Op 6 mei waren we op vlinderexcursie in de Bruuk bij Nijmegen. Er waren onder ander veel oranjepijpjes en we zagen een gerande oeverspin.

Tijdens het Hemelvaartskamp in mei in het Dwingelderveld werd op de excursies aandacht besteed aan insecten.

Op 16 juli zochten we met Ewout rivierrombout huidjes langs de Lek. Er is er één gevonden langs een strandje van de Steenwaard.

Op 13 augustus bezochten we de Ullingse Bergen, waar we de kommvlinder zochten en vonden. Bij de Kraaienbergse plassen hebben we genoten van enkele sleedoornpages. Zij lieten zich aan alle kanten fotograferen. Op de NVWC-website is een verslag met foto's geplaatst.

Jeugd en insecten

Op 8 april hebben Maartje en Ewoud in Parijsch libellenlarven gezocht met de jeugdgroep.

Op 10 juni kwam de jeugdgroep 's morgens bij Margreet in de tuin de inhoud van de 's

nachts gezette nachtvlinder inspecteren. Er zaten zo'n honderd vlinders in de val, waarvan een flink aantal op naam gebracht kon worden.

Op 24 juni zijn Maartje en Ewoud met de jeugdgroep naar het Tichelterrein in Buren geweest.

Op 25 augustus heeft de jeugdgroep meegeholpen met het opbouwen van de lakens voor de Nationale nachtvlinder nacht en heeft gesmeerd met Kars om nachtvlinders aan te trekken.

Op 9 september werd samen met Jan-Dirk aandacht besteed aan sprinkhanen.

Lezingen en publicaties

Op 18 augustus heeft Karin een presentatie over de insectenwerkgroep gegeven op de insectenwerkgroepdag van de Vlinderstichting. De presentatie kan op de NVWC-website bekeken worden.

Door een interventie van Annette kregen meer dan honderd rupsen van de dagpauw-oog, die zij waarnam in de berm langs een secundaire weg bij Culemborg, de tijd om te verpoppen en als vlinder tevoorschijn te komen. Op haar melding aan de gemeente werd het geplande maaien van de bewuste berm uitgesteld. Hierover werd gepubliceerd in de Culemborgse Courant van 28 augustus en er verscheen een bericht op de landelijke natuurnieuwssite Nature Today. Insecten waren goed vertegenwoordigd in de fotorubriek op de NVWC-website.

Welkom

Als je geïnteresseerd bent in insecten, ben je van harte welkom om je aan te sluiten bij de werkgroep. Kennis is niet vereist, interesse voor één of meer soortgroepen wel. Aanmelden kan via insectenwerkgroep@nvwc.nl 🐛

Van boven naar beneden: azuurwaterjuffer parend, bruin zandoogje in de Regulieren, landkaartje, oranjepijpje Assche Wetering en excursie insectenwerkgroep Ullingse Bergen.

Jaarverslag 2017 Vogelwerkgroep

door Jouke Altenburg

Huiszwaluwen verzamelen klei voor het nest in slootrand wijk Parijsch. Hieronder jagende visdief boven de Everdingerwaard.
Foto's Jouke Altenburg

Onderstaand overzicht presenteert de resultaten van de vogeltellingen in 2017. Belangstelling? Je bent van harte welkom om een of meer keren 'mee lopen' om te bekijken of vogels tellen ook iets voor jou is. Voor vragen over vogeltellingen kun je contact opnemen met Jouke Altenburg.

BROEDVOGELS

Huiszwaluw (Sovon - kolonievogels) door Arjan Brenkman en Gerard Smit

De huiszwaluw is bij ons een zomergast die vaak in groepen veelal onder witte daklijsten broedt. Culemborg kent in de bebouwde kom grofweg drie kolonies: in de omgeving van het centrum, rond het Schoolhof en in de nieuwbouwwijk Parijsch. De Culemborgse telreeks beleefde in 2017 zijn vijfde lustrum: een telserie van 25 jaar. Daarmee is het landelijk gezien een van de langst lopende reeksen. Veel reden tot vreugde was er echter niet: voor het tweede jaar op rij een daling naar in totaal 88 nesten in 2017 (figuur 1). De lokale stand is daarmee terug op het niveau van 2009.

Landelijk gezien is de huiszwaluwpopulatie vanaf de jaren '70 van de vorige eeuw met ca. 70% gedaald. Volgens prof. Theunis Piersma speelt de sterk afgenomen hoeveelheid voedsel (vliegende insecten) hier vast een grote rol in. Vanaf de eeuwwisseling valt een kleine opleving in de huiszwaluwstand te zien. Dit beeld past goed op Culemborg, al is de toename bij ons sinds 2000 spectaculair te noemen: van een stabiele populatie in de jaren '90 rond de 40 paar, naar een maximum van 130 paar

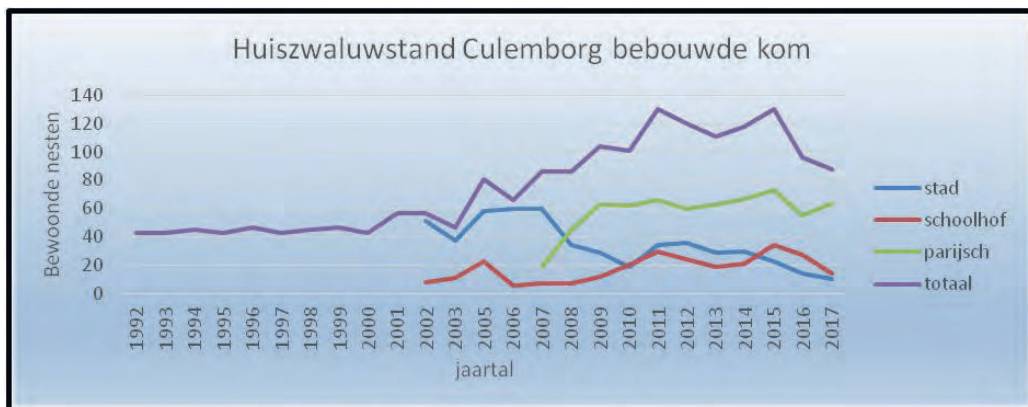
in 2015. Landelijk nam in 2016 en 2017 de populatie verder toe (bron: Vogelbalans 2017, Sovon). De daling in Culemborg past daar niet bij. Het kan zijn dat er slechts sprake is van (lokale) verplaatsingen.

2018 is door Sovon en Vogelbescherming uitgeroepen tot Jaar van de Huiszwaluw. Het is bedoeld als charmeoffensief naar de mensen die broedende huiszwaluwen onder dak hebben en de overlast (poep) moeten tolereren. De initiatiefnemers hopen verder enkele 'gaten' in het landelijk meetnet te vullen. Dan kan de jaarlijkse trend nog beter worden gevolgd. Tot slot wil men door het volgen van individuele legfels de vinger krijgen achter de factoren die verantwoordelijk zijn voor (lokaal) herstel. Meer informatie: Sovon nieuws 2017/4 en de Voorstudie Jaar van de Huiszwaluw.

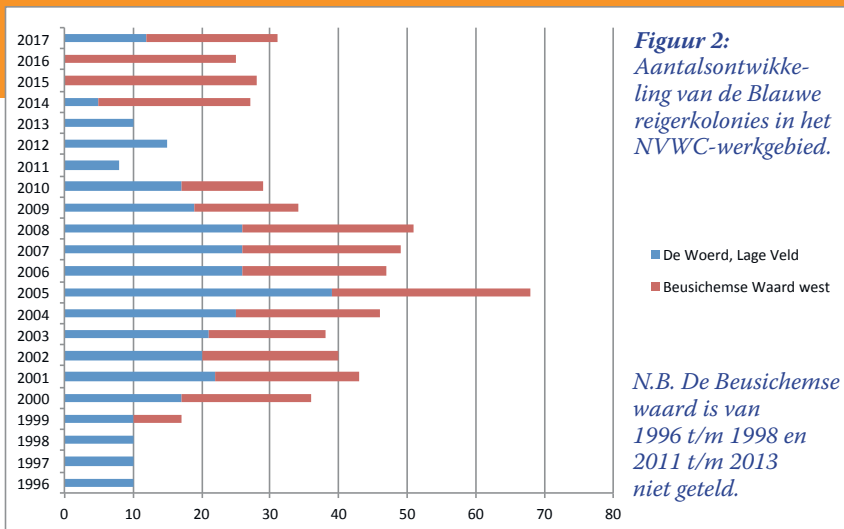
Met veel spanning kijken we eind april dan ook weer uit naar de aankomst van de eerste Huiszwaluwen. Ziet u een nest buiten de beschreven kolonies? Uw melding is van harte welkom via: post@nvw.nl

Visdief (Sovon - kolonievogels) door Paul van Veen en Jouke Altenburg

Het aantal visdiefparen op de bunker in de Goilberdingerwaard ligt de laatste drie jaar constant rond de 14 tot 15 paren. Het broedsucces van 2017 was op orde, want op 26 juni werden door Paul van Veen 13 jongen geteld, waarvan sommigen al vrijwel vliegvlug waren (gemiddeld 0,86 jong per paar). Een relatief gering aantal uitgevlogen jongen is voldoende om de jaarlijkse sterfte te compenseren, omdat visdieven meer dan 20 jaar oud kunnen worden.

Figuur 1: Ontwikkeling van de Culemborgse huiszwaluwstand

Blauwe reiger (Sovon - kolonievogels) door Jouke Altenburg en Peter van Horsen

De blauwe-reigerkolonie aan het einde van de Lange Dreef nam af van 25 naar 19 paren; de kolonie aan de Woerd telde 12 paren. Ofschoon de regionale kolonies sinds 2008 niet elk jaar allemaal zijn geteld, is duidelijk dat de blauwe reigerstand sinds de topjaren 2005 t/m 2008 een gevoelige tik heeft gekregen. De afname in de West-Betuwe past in het landelijk beeld, met een halvering in de afgelopen 15 jaar (Sovon.nl). Zie figuur 2.

Stadsvogels (Sovon - MUS-telling) door Annette van Berkel, Kars Veling, Berry Lucas, Ruud Post, Han Sloots en Charlotte Dirx

Het gaat bij deze telling niet alleen om het tellen van de (huis)mus. MUS staat voor Meetnet Urbane Soorten ofwel, de stadsvogels. Alle postcodegebieden binnen de bebouwde kom van Culemborg zijn weer geteld in het kader van dit stadsvogelmeetnet. Tellers waren Kars (4101), Annette (4102), Han & Charlotte (4103), Ruud (4104) en Berry (4105).

Bij de MUS-telling worden drie bezoeken gebracht waar op 10 – 12 vaste punten vijf minuten alle vogels die worden gezien of gehoord worden geteld. Hiermee krijg je een beeld van de stadsvogelbevolking. Twee bezoeken zijn vanaf zonsopkomst, de laatste zometelling is 's avonds, vooral voor de gierzwaluwen. Het jaarverslag is niet de plek om de resultaten uitgebreid te bespreken, maar wel wat bijzonderheden en 'krenten in de pap'. Op het bedrijventerrein waren twee paar zwarte roodstaart aanwezig. In Lanxmeer was het ontbreken van de heggemus opvallend, terwijl zwartkop en Turkse tortel daar toenamen. De huismus deed het wisselend. In sommige wijken bleven de aantallen min of meer gelijk, maar op Terweijde en de Voorkoop was er sprake van een achteruitgang. In Parijsch werden tijdens de avondtelling tweemaal zoveel gierzwaluwen geteld dan het vorig jaar. Daar zullen,

door de vele nieuwbouw, de volgende jaren flinke veranderingen op gaan treden. Ook in deze nieuwe wijken zullen de stadsvogels weer geteld moeten worden, dus enthousiastelingen meld je aan!

Je maakt ook niet-vogelzaken mee zoals Han en Charlotte die om 5.30 uur langs het station fietsten en twee jongens zagen, die zich verdacht gedroegen bij een scooter. Ze hebben dat aan de politie gemeld. Later hoorden ze dat de twee knullen met een gestolen scooter waren aangehouden. Dat er ook tellingen met hindernissen zijn, merkte Kars die zijn telpunt in de zomertelling op 5 meter afstand van de kermis had. Niet echt bevorderlijk voor een ongestoorde vogeltelling!

Boerenzwaluw (Sovon-Vogeltrekstation - broedbiologisch onderzoek) door Theo Boudewijn, Wim Stol, Jouke Altenburg

Dit onderzoek loopt inmiddels al weer negen jaar. In 2017 werden 137 nesten op zes adressen gecontroleerd (wekelijks) en er werden 434 nestjongen geringd. Op vijf locaties is ook geprobeerd de oudervogels te vangen tijdens het eerste en tweede legsel. Dit leverde 58 hervangsten op: 10 jongen die eerder dat jaar op het nest waren geringd en 40 geringde adulten, waarvan er 8 twee keer in de netten vlogen; 55 adulten konden nieuw worden geringd. Bij de hervangsten helaas niet 'onze oude Belg', die in 2016 als 8ste (!) kalenderjaar vogel nog uit het mistnet was gehaald. Wel werd BE30444, als nestjonge geringd op 19 mei 2016 bij de familie Van Dam aan de Achterweg, exact een jaar later op 19 mei 2017 als broedvogel dood gevonden op de kinderboerderij. Verder was opmerkelijk dat vogel BE30599, die in 2016 op de kinderboerderij werd geringd, in 2017 dood werd teruggevonden bij de familie Van Dam. Dit laat zien dat de zwaluwen van de familie Van Dam en de kinderboerderij onderling uitwisselen. Ook aan de westzijde van Culemborg vindt uitwisseling tussen erven plaats. Twee

Boven de gierzwaluw, stadsvogel bij uitstek. Daaronder succesvol uitgevlogen jonge boerenzwaluwen.
Foto's Jouke Altenburg.

nestjongen en een adult, in voorgaande jaren geringd bij de familie Stol, werden op 7 juli 2017 terug gevangen bij de familie Wammes, 460 m verderop langs de dijk. In dezelfde vangsessie werd ook een nestjonge uit 2013, geringd bij de familie De Raad aan de Rietveldse weg, als broedvogel uit het net gehaald. Deze vogel was in 2015 al als broedvogel bij De Raad terug gevangen. Het is gewoon dat jonge vogels nieuwe broedplekken in de omgeving opzoeken, maar blijkbaar is deze vogel op latere leeftijd verhuisd.

Steenuil (STONE-Sovon-Vogeltrekstation - broedbiologisch onderzoek) door Theo Boudewijn, Wim Stol, Jouke Altenburg in samenwerking met de nestkastwerkgroep

In totaal werd van acht broedparen de jongenproductie vastgesteld. Deze bedroeg in totaal twintig uitgevlogen jongen. Drie paren broedden in kasten van de nestkastwerkgroep. Het broedsucces was 2,5 jong per nest. Dit is minder dan het langjarig, landelijk gemiddelde. De vogel met ring 368975, die in 2016 als nestjonge werd geringd, werd in 2017 op ongeveer 1 km afstand als broedvogel teruggevonden. Zij bracht in 2017 met succes drie jongen groot. Minder goed liep het met de jongen van een ander broedpaar af. Van deze drie jongen werd eentje dood in een veedrinkbak teruggevonden en een tweede werd als verkeersslachtoffer langs de Lekdijk-oost

vervolg jaarverslag vogelwerkgroep

*Boven: jonge steenuil wordt geringd
Foto Jouke Altenburg.
Onder: een overtrekkende zwartkop-
meeuw (li) is een buitenkansje.
Foto Daniël Beuker.*

*Eurobirdwatch 2017 was voor de echte
doorbijters.
Foto Louis van Oort*

gemeld. Hopelijk heeft het derde jong het wel gered. Eén steenuilvrouw dacht in de jongenperiode slim te zijn en week uit naar een naburige lege nestkast (om van het gezeur van de jongen af te zijn?), maar in deze kast werd ze bij een controleronde in haar veren gegrepen.

Als bijvangst werden in de steenuilkasten ook negentien jonge spreeuwen geringd. Hun ouders hebben een krachttoer verzet door zo'n flinke kast met nestmateriaal op te vullen. Opmerkelijk bij deze soort is dat het broedproces zeer synchroon verloopt. Bijna alle spreeuwen beginnen tegelijk met broeden, zodat de jongen ook vrijwel gelijktijdig uitvliegen.

NIET-BROEDVOGELS

Trektellen telpost Redichemse waard door Daniël Beuker e.a.

In 2017 is zowel in het voorjaar als in het najaar geteld. In het voorjaar is geteld van af de zomerdijk langs de Beusichemse dijk ter hoogte van wat tegenwoordig het congrescentrum 'VRIJ' is. Op dit punt in Nederland is de overwegende trekrichting dan oost tot noordoost.

Het leuke aan de voorjaarstellingen is dat het weer beter begint te worden en je algemene soorten ziet die even weg zijn geweest. Tussen 11 maart en 7 april is zeven maal geteld. Half maart zijn de wintervogels als kolganzen, kokmeeuwen, aalscholvers en kramsvogels uitgezwaaid. In april zijn zwaluwen en graspiepers binnengekomen. Leuke en bijzondere soorten dit jaar waren o.a. grote zaagbek, visarend, bonte strandloper, zwartkopmeeuw en Pontische meeuw.

In het najaar is er meer geteld. Vrijwel ieder weekend proberen we de telpost te bemannen. We hebben nu een jaar geteld vanaf de oostkant van de 'oude' trektel-post. Daar zitten we op een krib, met in de rug een mooi stukje natuur waar geen vee loopt en waarvandaan we een goed uitzicht richting Beusichem hebben.

Een erg bijzonder najaar was het niet qua vogels. Leuke soorten waren geelpootmeeuw, bosruiter, smelleken, baardman, beflijster en ortolaan. Door vaak te tellen kun je ook in Culemborg iets meepikken van landelijke invasies van bepaalde soorten. Zo werden er 37 appelvinken geteld, meer dan ooit in een jaar in Culemborg. Het was even schrikken toen een groep van drie Napoleonwevers recht over de telpost vloog. Knalgeel en hard richting oost.

Hoewel dit een exoot betreft, is het een belevenis dit soort gekleurde dieren tegen een grijze lucht te zien flitsen.

De jaarlijkse EuroBirdWatch is in 2017 compleet verregend. Een aantal tellers is dapper gebleven, maar er was geen eer aan te behalen. Erg leuk was nog wel dat we het Reformatorisch Dagblad hebben gehaald met een aardig stukje over dit fenomeen.

Kleurringonderzoek Grutto (Rijksuniversiteit Groningen)

door Jouke Altenburg en Mario Huizinga m.m.v. Ries van Griensven, Thierry Jansen, Paul van Veen, Siebe Bonthuis, Sjerp Weima, Peter de Klein

De Everdingerwaard is een belangrijke regionale pleisterplaats voor grutto's. Vele honderden maken er in het voorjaar gebruik van. Op 12 maart 2017 werd het maximum van 536 stuks geteld. In 2017 werden 94 tellingen uitgevoerd op 90 dagen; 93 gekleurde vogels werden in totaal 369 maal afgelezen. De waarnemingen zijn doorgegeven aan de Rijksuniversiteit Groningen. Veel gekleurde grutto's waren geringd door Astrid Kant (actief beschermer en ringer in de Vijfheerenlanden) en Siebe Bonthuis (Eiland van Schalkwijk). Maar ook van een Duitse vogel en diverse 'Friezen' konden de kleurringcombinaties worden ontcijferd. Het lokale kleurringonderzoek van de jaren 2015 en 2016 is met hulp van Jelle Loonstra van de Rijksuniversiteit Groningen gepubliceerd in het wetenschappelijk tijdschrift *Limosa* 90/1 (www.nou.nu).

Watervogels langs de Lek (Sovon, in het midden van de maand, wanneer de 'R' in de maand zit)

door Paul van Veen en Theo Boudewijn

In 2017 zijn we voor zeven tellingen op pad gegaan: we tellen de zuidoever van de Lek van de pont van Wijk bij Duurstede tot de pont van Culemborg. De septembertelling viel in het water: de auto wilde bij het begin van de telling niet meer verder. Na twee uur wachten en drie koppen koffie kwam de ANWB, die de auto naar de garage bracht en de teller naar huis.

De overige tellingen verliepen wel vlekkeloos. We hebben tijdens zes tellingen in totaal 40 soorten geteld en 9095 individuen. In maart hadden we 1.057 vogels en in oktober 2.753. De aantallen van de overige tellingen lagen hiertussenin. De talrijkste soort was de brandgans met 1.707 vogels in oktober. Leuke soorten waren een roodhalsfuut in januari en grote gele kwikstaarten in november en december.

We hadden als roofvogels havik, buizerd en torenvalk, maar de slechtvalk ontbrak op de lijst. De winter was relatief zacht, zodat een echte wintergast als de grote zaagbek alleen in januari en december werd gezien. Opmerkelijk was het lage aantal steltlopers: maximaal 50 kieviten, 5 wulpen en 4 scholeksters. Van de slobeend werden 17 stuks gezien in december. Dit past bij het beeld dat deze soort in Nederland in de winter licht aan het toenemen is.

Midwintertelling (Sovon) door Jouke Altenburg

In het weekend van de januari-watervogeltelling (dat het dichtst bij de 15e ligt) kun je ook een vlakdekkende telling uitvoeren voor een beperkt aantal overwinterende watervogelsoorten en roofvogels. In de polders Lage en Hoge Prijs ten westen van Culemborg konden ondanks de winterse buien van 23 soorten ca. 845 ex. worden genoteerd. Flinkere delen van het binnendijkse werkgebied van de NVWC zijn nog vacant (figuur 3), dus wie in januari 2019 zijn goede voornemens in de praktijk wil brengen....

Wintervogels (Sovon - PTT-telling) door Peter van Horsen, Annette van Berkel en Ruud Post

Een van de oudste tellingen om de trends van wintervogels te volgen is de punt-transect-telling, die tussen 15 en 31 december wordt uitgevoerd: op 20 vastgestelde punten 5 minuten lang alle vogels tellen (behalve slaaptrek).

Annette en Ruud pakten in 2017 de draad van de Lekroute tussen Fort Everdingen en de Kerswerf na een onderbreking van vier jaar weer op. De telperiode kenmerkte zich door veel wind en de nodige neerslag en dat leverde geen ideale telomstandigheden op. Dat betekende dat de kleine vogels als roodborst, heggemus, mezen e.d. nauwelijks of niet gezien zijn. Grote soorten als kraaien, eksters, kauwen, ganzen en eenden waren prima waar te nemen. De krenten in de pap: jagende ijsvogel en een grote zaagbek (Fort Everdingen), 2 waterrallen (Baarsemwaard), 240 holenduiven (Zandput Achterweg), 140 groenlingen ('Vrij') en 60 wintertalingen (Kerswerf). Op maar 2 van de 20 punten zijn merels zijn gezien; normaliter is dat ongeveer op de helft van de punten het geval. Begint de merelziekte ook rond Culemborg zichtbaar te worden? Peter van Horsen deed zijn vertrouwde ronde door en rond de Regulieren. De binnendijkse aanwezigheid van flinke aantallen

*Ganzen boven de Lekuitervaarden.
Foto Jouke Altenburg.*

*Figuur 3:
Vacante gebieden in de regio voor de jaarlijkse midwintertelling d.d. 23-12-2017 (Sovon.nl)*

grote zilverreigers was al een indicatie voor veel veldmuizen. Peter trof op de 20 tellpunten bijna tweemaal zoveel roofvogels aan als in een 'gemiddeld' jaar: 9 torenvalken en 20 buizerds. De PTT-telling is een steekproef: de daadwerkelijke aantallen zullen veel hoger hebben gelegen.

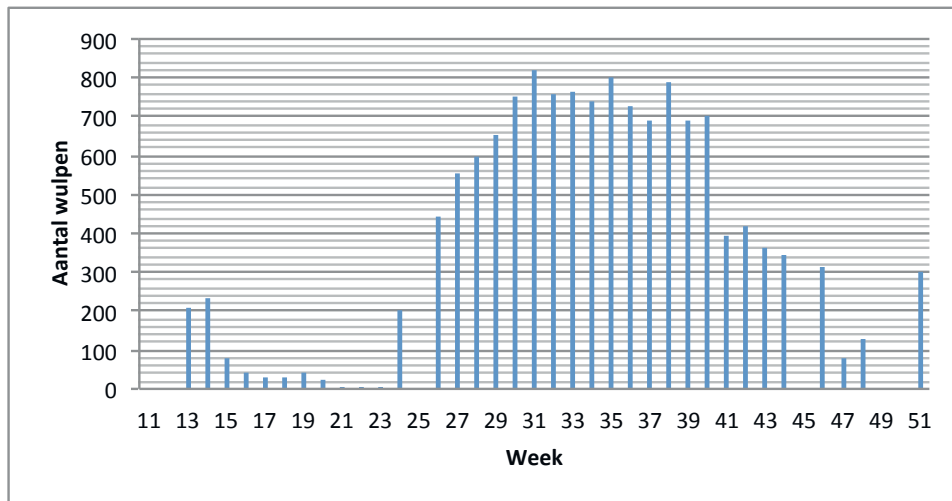
Wulp (Sovon – slaapplaatsstelling / eigen onderzoek) door Jouke Altenburg

De Europese wulpenpopulatie verkeert in een zorgwekkende staat. De soort steeg met stip op de IUCN Red List van 'least concern' (2004) naar de status 'near threatened' (vanaf 2012). Nederland is buiten de broedtijd van internationaal belang voor de ruiende en overwinterende wulpen. De Everdingerwaard is – voor zover bekend – een van de belangrijkste binnenlandse slaapplaatsen. In totaal zijn in elf maanden

*Grote zaagbek op de Lek.
Foto Jouke Altenburg.*

vervolg jaarverslag vogelwerkgroep

Figuur 4: Weekmaxima voor Wulp in de Everdingerwaard in 2017

Verzamelande wulpen in de Everdingerwaard.
Foto Jouke Altenburg.

88 slaapplaatstellingen uitgevoerd. De maximale aantallen werden van eind juli tot eind september geteld; de piek kwam op ca. 820 exemplaren (zie figuur 4). De piek ligt ca. 20-30% lager dan in de drie voorgaande jaren, toen maximaal aantallen van 1000-1100 exemplaren werden geteld. (Figuur 4)

Zendervogel

Saillant detail: van 14 tot 31 juli 2017 was een Russische

broedvogel in het werkgebied aanwezig. Bij deze vogel is in de winter van 2015/2016 in haar overwinteringsgebied nabij La Rochelle (Fr.) een zender (datalogger) aangelegd (med. Dr. P. Bocher CNRS Université de la Rochelle). In tegenstelling tot een satellietzender moet een vogel met een datalogger in de buurt van een ontvangstation komen om de gegevens te kunnen downloaden. Je kunt deze vogels dus niet 'live' volgen. De gereconstrueerde trekroutes van een aantal geloggerde 'Franse' wulpen kunnen worden bekeken op <http://limitrack.univ-lr.fr/courlis/>

Grote zilverreiger wit K4E.
Foto Mario Huizinga.

Grote zilverreiger (Sovon - slaapplaatstelling) door Peter van Horssen, Paul van Veen, Sjerp Weima, Jouke Altenburg

In het vroege najaar van 2017 waren er al flinke aantallen grote zilverreigers te zien. Niet zozeer langs de Lek, maar in de kleine gebieden rond de Regulieren. Ze waren vooral in weilanden te vinden, waar ze op muizenjacht waren. Tijdens de landelijke oktobertelling had Peter van Horssen dan ook de hoogste aantallen op zijn slaapplaats bij de Put van Buren (66). De oogst op de slaapplaatsen langs de Lek was aanzienlijk kleiner: resp. 13 ex. Moerbergse waard, 9 ex. de Heul en 0-9 ex. (herhaalde tellingen) Everdingerwaard. Dat gold ook voor de 8 stuks in Mariënwaardt. Op basis van de getelde slaapplaatsen, de verspreiding bij de maandelijkse watervogeltelling en losse waarnemingen is het totale aantal zilverreigers voor oktober door Sovon op 8900 exx. geraamd: het hoogste aantal ooit (nieuwsbericht 3 nov 2017).

Tussen die zilverreigers in de regio zaten minstens twee vogels met kleurringen: een Fransoos (oude bekende met inmiddels zwaar verkleurde ringen) en een Wit-Russische vogel: witte ring met K4E als inscriptie. Deze vogel is op 22 mei 2017 als pul geringd in het Krasnoslobodskoe waterreservoir nabij Minsk. De aflezingen op 4 november (JA), 5 november (JA, Mario Huizinga) en 18 november (MH), waren de eerste na het uitvliegen. Volgens de maandelijkse nieuwsbrief van Jan Kramer zijn in 2017 in Nederland minimaal zes Wit-Russische grote zilverreigers afgelezen. De decembertelling gaf het volgende resultaat: 24-32 ex. (herhaalde tellingen) Everdingerwaard, 4 ex. Moerbergse waard, 39 ex. Redichemse waard, 7 ex. Put van Buren, 42 ex. Mariënwaardt.

Verder zijn geteld door Jouke Altenburg Roek (Sovon - kolonievogels) op 4 locaties Spreeuw in de wijk Parijsch-1 (eigen onderzoek) Ooievaar (Sovon-Stork - broedsucces) op 3 locaties Kleine zilverreiger (Sovon - slaapplaatstelling / eigen onderzoek) 🦢

Jaarverslag 2017 Kampwerkgroep

door Ruud Post

Hemelvaarkamp – gehouden van 24 tot 28 mei

Door de jaren heen is het Hemelvaarkamp een terugkerende gezamenlijke activiteit van de NVWC. Traditioneel wordt een camping in Nederland gezocht waar geheel ongedwongen, zonder wetenschappelijk doel, excursies worden georganiseerd. Lekker struinen. Niets moet, hoewel er wel basisregeltjes zijn. De sfeer is altijd zeer gemoedelijk en dat willen wij graag koesteren.

Je hoeft geen kennis van de natuur te hebben om te genieten van een Hemelvaarkamp van de NVWC. Er gaan genoeg mensen mee die bereid zijn om hun kennis te delen en uitleg te geven over wat er te zien of te horen is.

In 2017 werd het kamp georganiseerd in Ruinen (Dwingelderveld, Drenthe). Met 29 deelnemers een geslaagd kamp. Op voorhand een locatie waar veel vogels werden verwacht. Met 92 waarnemingen werd dit ook bevestigd.

De coördinator van de vogelwerkgroep, Gerrit Jan Klop en enkele leden van de werkgroep brachten een eendaags bezoek aan het kamp. Gerrit Jan heeft gewoond in het Dwingelderveld en nam ons mee op een bijzondere vogelexcursie in dit gebied. Voor een impressie door Marja Schuurman, verwijzen wij graag naar het oktobernummer van de Hak-al (2017-3) bladzijde 18 en 19. In diezelfde editie is ook een waarnemingslijst opgenomen van Johan de Kruif.

De gekozen locatie was bijzonder geslaagd. Temeer omdat deze locatie B&B faciliteiten heeft. Het is sinds La Brenne trois (2015) steeds meer noodzakelijk geworden om naast een geschikte camping ook te zorgen voor een faciliteit zoals een hotelkamer of iets dergelijks. De beheerders stelden zich flexibel op en hebben er alles aan gedaan om er voor ons een prettig verblijf van te maken. Fantastische gastvrouw en gastheer!

Lijkt het je wat om ook eens mee te gaan? Raadpleeg met regelmaat onze website www.NVWC.nl. Via deze website word je op de hoogte gebracht van het komende Hemelvaarkamp dat gepland staat van 9 tot 13 mei 2018.

Voor meer informatie of vragen, stuur je een mailtje naar kampcoor@nvwc.nl. Dan zullen Yme Jan Bosma of ik je een reactie geven. 🌿

Jaarverslagen

Jaarverslag 2017 Jeugdgroep

door Winny Verdouw

Van de ongeveer vijftien activiteiten die georganiseerd zijn voor de jeugdgroep, zijn er een paar in het oog springend geweest.

De fotowedstrijd liet ons nog een leuk bos ontdekken achter de natuurtuin van de klusgroep.

Al fotograferend vind je nog eens wat. Uiteindelijk waren alle drie de prijswinnaars in de categorie KIDS leden van de Jeugdgroep. Tijn, Lara en Mart maakten winnende foto's. Erg leuk was de muizenochtend met Jurgen van de zoogdierenwerkgroep. Zoogdieren spreken bij kinderen nu eenmaal erg tot hun verbeelding. De microscopen waren ook iets bijzonders.

Aan begeleiders hebben we geen gebrek. Mienke heeft afscheid van ons genomen. Maar ja als je tachtig bent mag dat ook wel. Hoewel ze nog steeds zin heeft om weer met ons mee te gaan en dat vast wel eens zal doen. Barbara, Marja en Cees helpen vaak op onze bijeenkomsten. Daar zijn Maartje en Ewoud ook nog bijgekomen. Die hebben veel kennis van de natuur, maar helpen ook gewoon mee bij het knotten. Voor het nieuwe jaar 2018 hebben we weer een heel mooi gevarieerd programma voor de kinderen gemaakt. Diverse werkgroepen van de NVWC zijn ons daar bij behulpzaam. We moeten wel meer kinderen zien te betrekken maar dat valt nog niet mee. Kinderen hebben een nogal druk leven en kiezen niet altijd voor een middagje natuur en vogelwacht. Daar moeten we beter ons best voor doen. We kunnen er makkelijk veel meer kinderen bij hebben. Dus... 🌿

Watervogel spotten in de sneeuw met Gerrit Jan Klop

Mooie insectenhôtels bouwen met Cees en Gerrit van de klusgroep

Muizenvallen zetten en legen met Jurgen Geven

Het programma van 2017

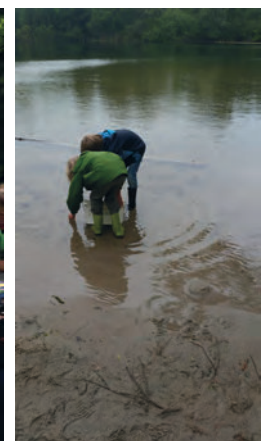
14 januari	Watervogel spotten in de sneeuw met Gerrit Jan Klop
11 februari	Het knotten ging helaas niet door vanwege het slechte weer
18 maart	Speurtocht naar knoppen in de Plantage met Leo van der Kooij
8 april	Waterdiertjes vangen in de mooie slootjes van Parijsch met Ewoud en Maartje
20 mei	Foto's maken voor de natuurfotowedstrijd om de Steenuil
16 mei	Afscheid van Mienke de Goederen bij de Stapelbakker.
3 juni	Nachtvlinderval legen en vlinders op naam brengen bij Margreet de Nie
24 juni	Feestelijke afsluiting voor de zomervakantie in de stromende regel op het Tichelterrein in Buren met Maartje en Ewoud
25 augustus	Nachtvlinders op vrijdagavond met Kars
9 september	Sprinkhanenmiddag.
8 oktober	Muizenvallen zetten en legen met Jurgen Geven
28 oktober	Paddenstoelen zoeken in de Plantage met Hans Kunstman
25 november	Microscopen met Maartje en Charlotte.
16 december	Mooie insectenhôtels bouwen met Cees en Gerrit van de Klusgroep Helaas moesten we een aantal kinderen teleurstellen door teveel belangstelling.

Microscopen met Maartje en Charlotte

Nachtvlinderval legen en vlinders op naam brengen bij Margreet de Nie

Waterdiertjes vangen in de mooie slootjes van Parijsch met Ewoud en Maartje

Paddenstoelen zoeken in de Plantage met Hans Kunstman

Nachtvlinders op vrijdagavond met Kars

Van de jeugdgroep

Het onzichtbare zichtbaar maken

Microscopen op 25 november 2017

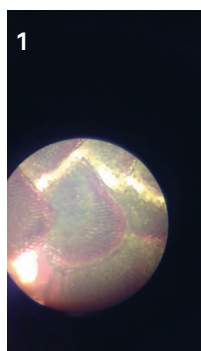
door Maartje van der Ploeg

W e begonnen vandaag met een feestje, want maar liefst drie kinderen van onze club waren in de prijzen gevallen met de fotowedstrijd. Voorafgaand aan de activiteit vond de prijsuitreiking plaats.

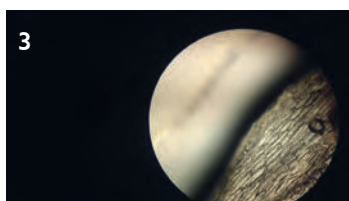
Wij feliciteren de kinderen met hun prijs. Na de prijsuitreiking gingen we met alle kinderen in de natuurtuin van de NVWC op zoek naar materialen die we onder de microscoop beter konden bekijken.

In de Steenuil stond een flink aantal microscopen en een binoculair klaar. Dit zag er erg indrukwekkend uit en het liefst wilden de kinderen direct aan de gang gaan. Na een korte introductie gingen ze van start. Op tafel stonden veel verschillende potjes en bakjes met allerlei dingen die de kinderen onder de microscoop konden bekijken. Ze mochten zelf preparaten maken. Dat vonden ze erg gaaf om te doen. Zo konden ze onder meer een preparaat maken van slootwater uit de Zump.

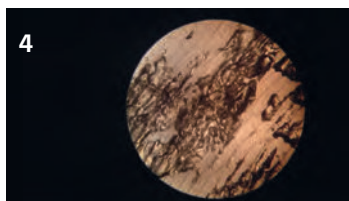
De kinderen moesten met een pipet een klein drupje water opzuigen en dit vervolgens op een objectglaasje druppelen. Het dekglasje moesten ze heel voorzichtig op het druppeltje laten vallen zodat er geen luchtbellen in het preparaat terecht zouden komen. Het preparaat mochten ze onder de microscoop bekijken. De kinderen hebben preparaten gemaakt van aardappelen, blaadjes, uienrokken en slootwater. 🌱

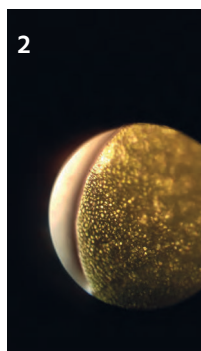
1

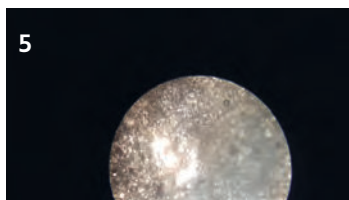
3

4

2

5

1. *Bladgroenkorrels*
2. *Kroosblaadje*
3. *Rok binnenkant ui*
4. *Rok buitenkant ui*
5. *Zetmeelkorrels aardappel*

Wilgen knotten met de jeugdgroep

door Maartje van der Ploeg

Op 13 januari 2018 vond de jeugdactiviteit wilgenknoten plaats. Zoals iedere maand waren de mannen van de knotploeg al vroeg op pad, dit keer om de wilgen aan de Weidsteeg / Beusichemsedijk nr. 20 een goede snoeibeurt te geven. Fietsend richting de dijk zag je de grote rookwolken van het opgestookte vuur voorbij trekken. Het was duidelijk dat we daar moesten zijn.

De kinderen sjoewden samen met de mannen van de knotploeg de grote takken richting de houtstapel. Kleinere takken werden meteen op het vuur gegooid. Een flinke klus want de wilgen waren al vijf jaar niet meer geknot. Tussen al het harde werken door was er tijd voor een hapje en een drankje. De kinderen kregen chocolademelk en omdat er toch een vuurtje was om het resthout te verbranden, konden zij mooi een broodje bakken. Dit werd met groot enthousiasme door de kinderen gedaan. Soms werd dit iets te enthousiast gedaan en kwamen de broodjes zwart geblakerd uit het vuur tevoorschijn. Uiteraard was er voor hen een nieuw broodje. Doordat het land erg modderig en nat was, was het niet makkelijk om met takken heen en weer te lopen. Meerdere laarzen en schoenen bleven in de modder staan. Voor één stoere jongen was dit geen probleem, hij stapte op zijn blote voeten in de modder om de andere schoenen eruit te halen. De held van de dag. 🌱

1. Een blauwe breedscheenjuffer vrouwtje in mijn tuin in Tricht

2. Nogmaals het blauwe breedscheenjuffer vrouwtje

De opkomst van de blauwe breedscheenjuffer langs de Linge

door Karin Verspui

Honderden blauwe breedscheenjuffers zagen we vorig jaar op 2 juni tijdens een kanotocht op de Linge bij Tricht en Deil. Ook in mijn tuin, die ongeveer 30 meter vanaf de Linge ligt, zitten in het vliegseizoen geregeld blauwe breedscheenjuffers in de zon (Figuur 1 en 2). Tot 2016 zag ik nooit meer dan drie van deze juffers tegelijkertijd maar op 29 mei 2017 waren het er wel zes (vier vrouwtjes en twee mannetjes). Mijn indruk is dat er steeds meer blauwe breedscheenjuffers zitten langs de Linge. Klopt deze indruk?

Hoe herken je de blauwe breedscheenjuffer en waar kan je deze vinden?

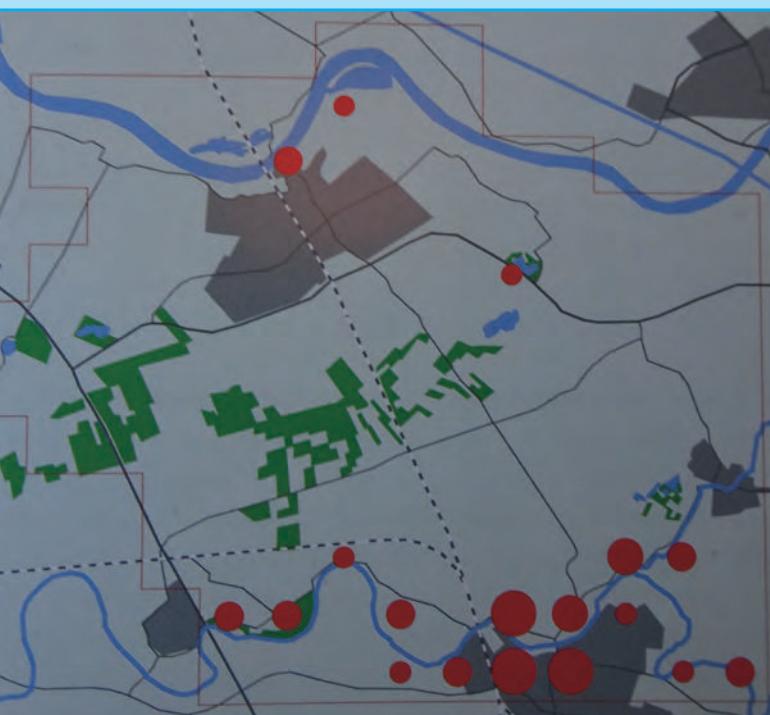
De karakteristieke verbrede schenen vormen het beste kenmerk om de soort te herkennen, omdat het de enige juffer is in Nederland waarvan schenen er zo uitzien. Ook is deze soort te herkennen aan de unieke kleuren. De mannetjes zijn heel bleek blauw en de vrouwtjes zijn crème van kleur (Figuur 3 en 4).

Vanaf eind april tot begin september is de blauwe breedscheenjuffer in Nederland te vinden bij langzaam stromende beken, rivieren en kanalen. Ook bij grote zuurstofrijke plassen komt deze soort voor.

In het werkgebied van de NVWC, tussen de Lek en de Linge (128 vierkante kilometer groot), werden deze juffers tussen 1995 en 2007 op verschillende plekken waargenomen (Verspui et al. 2008). In het kaartje met de Lek als de bovenste rivier en de Linge als de onderste (Figuur 5, hiernaast), staan deze waarnemingen aangegeven. Blauwe breedscheenjuffers werden het meest gevonden rond de Linge. Maar ook bij de Meent in Beusichem, de Baarsemwaard en de Put van Hussen in Culemborg vlogen libellen van deze soort rond.

Neemt de blauwe breedscheenjuffer toe langs de Linge?

Vanaf 2006 heb ik op een vaste route van 50 meter langs de oever van de Linge in Geldermalsen blauwe breedscheenjuffers geteld. De locatie van de route staat in Figuur 6 als een rode ring

Figuur 5

3. Het mannetje van de blauwe breedscheenjuffer bij de Lingeoever

4. Het vrouwetje van de blauwe breedscheenjuffer bij de Lingeoever

bij Geldermalsen. De route en de omgeving zijn te zien in Figuur 7 (pagina 20). Er werd geteld op zonnige dagen en verder was het weer binnen de grenzen, die aangegeven staan in de handleiding meetnetten (Van Swaay et al. 2011). Ik heb niet in alle jaren sinds 2006 geteld en telde meestal een of twee keer per jaar. In 2016 is elke twee weken van mei tot half september de route gelopen om zo een beeld te krijgen van het aantalsverloop van deze soort tijdens het vliegseizoen.

Na de eerste telling in juni 2006, met negen blauwe breedscheenjuffers, volgde een aantal tellingen zonder waarnemingen (Tabel 1). Ondanks het geschikte weer en de juiste tijd van het jaar, waren ze er niet. Pas in juli 2013 werd weer één blauwe breedscheenjuffer gezien. Daarna liepen de waargenomen aantallen op. Voor 2014 heb ik nooit meer dan tien blauwe breedscheenjuffers geteld op het transect langs de Linge. De hoogste aantallen (46) werden geteld in 2017. Er is duidelijk een toename in aantallen.

Het merendeel van de blauwe-breedscheenjufferwaarnemingen op de route langs de oever van de Linge betreft mannetjes. Het aandeel vrouwtjes is minder dan 50 procent voor de tellingen met de maximale aantallen per jaar. Een uitzondering daarop is 2013 toen slechts één blauwe breedscheenjuffer, een vrouwtje, werd waargenomen. De mannetjes lijken zich op te houden bij de rand van het water en te wachten tot de vrouwtjes naar het water komen. Vanaf 2014 zijn er ook elk jaar tandems waargenomen. Bij een tandem heeft een mannetje een vrouwtje bij de nek en dit wordt meestal gevolgd door een paringswiel, waarbij bevruchting plaatsvindt, en daarna door het leggen van eieren door het vrouwtje. Dit laatste is gezien op de route in 2017. Ik telde toen twee tandems, waarvan de vrouwtjes eieren legden op een gele plomp in de Linge. De oever van de Linge in Geldermalsen lijkt een leefgebied te zijn waar een populatie blauwe breedscheenjuffers aanwezig is.

In 2016 is de soort van juni tot half september gezien en de hogere aantallen (meer dan 20) werden waargenomen in de periode van half juni tot begin augustus (Figuur 8, Nulmeting wordt weergegeven door een bolletje). De hoogste aantallen werden geteld op 19 juni. Er zijn toen 40 blauwe breedscheenjuffers gezien waarvan 18 vrouwtjes waren. Bij elke telling was het aandeel vrouwtjes minder dan 50 procent. Het aantal tandems was het hoogst (vier) op 5 augustus en ik heb geen eileggende vrouwtjes gezien op de route in 2016.

Gegevens uit de buurt en de landelijke trend
De positieve trend op het transect langs de Lingeoever is weer-spiegeld in de aantallen die geteld werden op de monitoringroutes in de Put van Buren (Tichelterrein). Dit gebied ligt niet aan de rivier de Linge maar ligt op een paar honderd meter van de Korne, een zijrivier van de Linge. Sinds 2007 tel ik in dit gebied alle libellen tien maal per jaar op zes monitoringsroutes, van elk 50 meter. De locatie van de routes staat als een rode ring bij Buren aangegeven in Figuur 6.

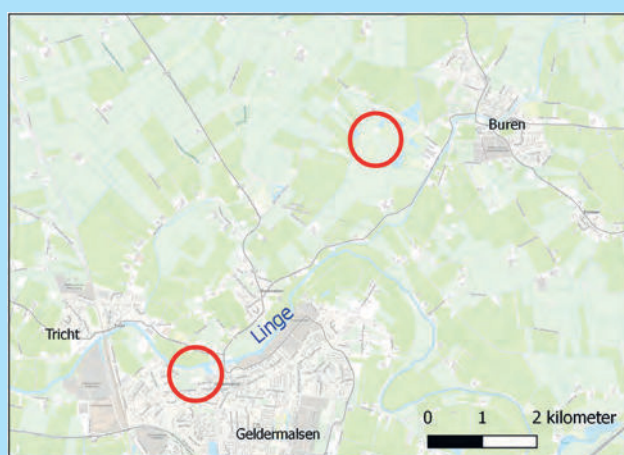
In 2013 verschijnt de blauwe breedscheenjuffer voor het eerst in de monitoringroutes en in de volgende jaren vertonen de aantallen een stijgende lijn met de nodige fluctuaties. (Figuur 9, Nulmeting wordt weergegeven door een bolletje). In de Put van Buren worden in tegenstelling tot de Lingeoever veel lagere aantallen per transect (van 50 meter) gevonden. Het aandeel vrouwtjes ligt in dit gebied altijd boven de 70 procent en dat is ook sterk verschillend van de Lingeoever. Ik heb in al die jaren geen tandems van de blauwe breedscheenjuffer in de Put van Buren aangetroffen. De Put van Buren lijkt eerder een gebied dat gebruikt wordt om te verblijven dan om voort te planten.

Jaar	Aantal tellingen	Hoogste aantal blauwe breedscheenjuffers	Aantal vrouwtjes	% vrouwtjes	Dag met hoogste aantal
2006	1	9	0	0	13 juni
2007	1	0	0	-	24 juni
2008	2	0	0	-	6 en 17 juni
2012	1	0	0	-	13 juni
2013	2	1	1	100	15 juli
2014	2	23	2	9	22 juni
2015	5	28	5	18	11 juli
2016	11	40	18	45	19 juni
2017	2	46	11	24	9 juli

Tabel 1
Het aantal tellingen, het maximaal aantal getelde blauwe breedscheenjuffers, het aantal vrouwtjes, het percentage vrouwtjes en de dag met de hoogste aantallen op de route langs de oever van de Linge in Geldermalsen voor de jaren 2006-2017.

7. Zicht op de route langs de oever van de Linge in Geldermalsen.

Figuur 6. De locaties van de route langs de oever van de Linge in Geldermalsen en van de routes in de Put van Buren.

Ook op de schaal van Nederland lijkt het goed te gaan met de blauwe breedscheenjuffer (CBS, PBL, RIVM, WUR 2016). De soort neemt toe van 2000 tot 2015 en vooral in de jaren 2014 en 2015 is er een sterke toename (Figuur 10).

We kunnen concluderen dat de blauwe breedscheenjuffer in aantal toeneemt aan de oever van de Linge bij Geldermalsen. Dit is ook het geval in de Put van Buren en deze toenames passen in de landelijke trend. Ik ben benieuwd of ik dit jaar weer meer blauwe breedscheenjuffers langs de oever van de Linge kan vinden.

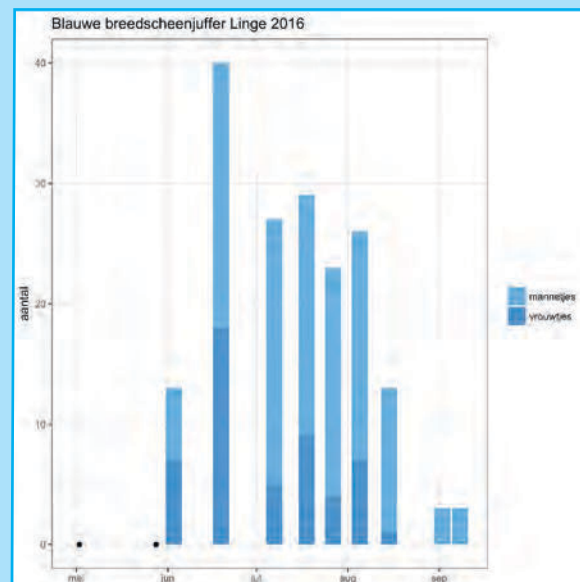
Literatuur

CBS, PBL, RIVM, WUR (2016). Trend van libellen, 1991-2015 (indicator 1387, versie 12, 26 oktober 2016). www.clo.nl. Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), Den Haag; PBL Planbureau voor de Leefomgeving, Den Haag; RIVM Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu, Bilthoven; en Wageningen University and Research, Wageningen.

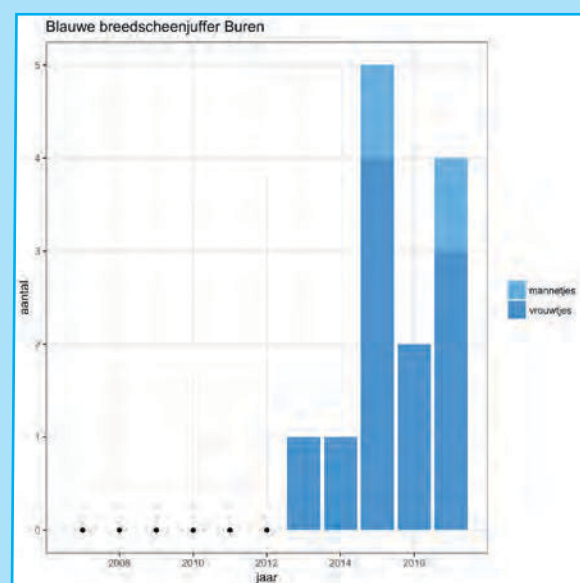
Van Swaay, C.A.M., T. Termaat & C.L. Plate, 2011. Handleiding Landelijke Meetnetten Vlinders en Libellen. Rapport VS2011.001, De Vlinderstichting, Wageningen & Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag.

Verspui, K., A., van Berkel, R. van de Haterd, M. de Nie en K. Veling, 2008. Libellen tussen Lek en Linge. Natuur- en Vogelwacht Culemborg, Culemborg.

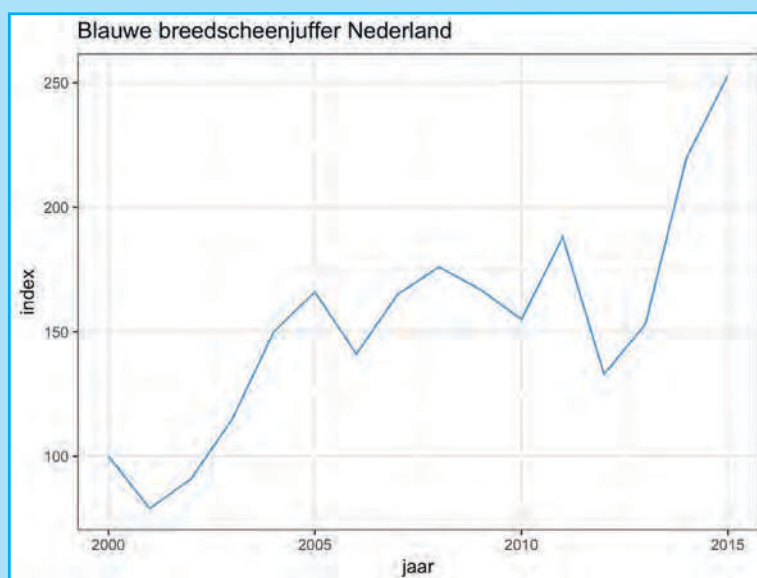
Verspui, K. 2007-2017 Libellen in de Put van Buren. Uitgave in eigen beheer.

Figuur 8

Figuur 9

Figuur 10

Goed gezien tussen Lek en Linge in 2017

Bijzondere vogels het jaar door

door Berry Lucas

Omdat steeds meer waarnemers hun vondsten en waarnemingen registreren, vooral op waarneming.nl, is een goed beeld te krijgen van wat we met zijn allen door het jaar heen observeren aan planten, insecten, vogels en andere diersoorten. Het is erg boeiend om zo nu en dan door de databank van nwc.waarneming.nl te struinen. Gelet op vogels heeft ook het verslagjaar 2017 weer de nodige vermeldenswaardige waarnemingen binnen het werkgebied van de NVWC opgeleverd.

Per maand blikken we terug op enkele zeldzaamheden, algemenere soorten die bij ons niet veel gezien worden en andere opvallende observaties. Er zijn natuurlijk nog veel meer leuke waarnemingen te noemen. De soorten zijn beschreven op volgorde van maand en dag van eerste waarneming. Tot het NVWC-gebied in waarneming.nl wordt een vrij groot areaal gerekend, van de Linge tussen Asperen en Geldermalsen in het zuiden tot noordelijk de overkant van de Lek tussen Honswijk en Wijk bij Duurstede. In het westen wordt de hele Diefdijk meegerekend en ook de Everdingerwaard. In het oosten loopt de grens ongeveer van Rijswijk tot aan Buren. De inmiddels onder vogelaars ook landelijk vermaarde Everdingerwaard is wel de grootleverancier van bijzondere vogelwaarnemingen.

Januari

Regelmatig, maar niet elk jaar doen één of enkele **roodhalsganzen** onze omgeving aan. In januari en februari was een exemplaar tussen de brandganzen te zien ten noorden van de Lek, en eveneens een exemplaar in februari in de Lappenheide bij Acquoy. **Rotganzen** verwacht je doorgaans in de kustprovincies, maar net na de jaarwisseling hield een Rotgans zich op tussen de brandganzen in de oostelijke uiterwaarden, afwisselend aan weerszijden van de Lek. De **roodhalsfuut** is een zeldzame gast bij Culemborg. Begin januari zwom een adult exemplaar in winterkleding bijna twee weken in de plas van de Steenwaard en in de Lek. De **klapekster** is als soort jaren niet gezien in het werkgebied, maar nu in twee achtereenvolgende jaren. Vanaf half januari was deze

klauwier meer dan een maand te bewonderen in het Beesdsche Lage Veld en noordelijker langs de Lange Avontuurseweg.

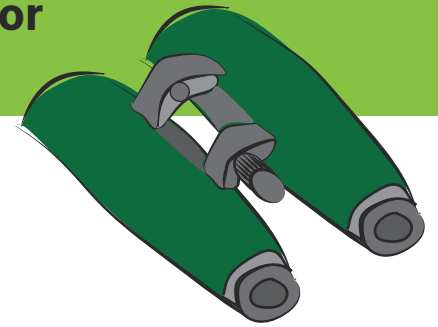
Middelste zaagbek: zowel een mannetje als een vrouwtje werden in januari en maart enkele keren gezien aan de Lek in de omgeving van Fort Honswijk. Een vrouwtje **topper**, een soort die meestal in het IJsselmeergebied te zien is, bevond zich op 15 januari in de Steenwaard. Vervolgens was de gehele maand maart eveneens een vrouwtje te zien in de Everdingerwaard. De **raaf** is een steeds regelmatig voorkomende gast vanaf de Utrechtse Heuvelrug. Negen verspreide waarnemingen in het werkgebied van januari tot mei en van oktober tot december.

Februari

Voornamelijk in deze maand trokken de **kraanvogels** door. In totaal 169 exemplaren, in groepjes van 8 tot 30 exemplaren, naast enkele individuen. Het was hier echter geen topjaar zoals 2013 en 2014.

April

Niet veel vogelaars kunnen zeggen dat ze in ons werkgebied ooit een **krooneend** hebben gezien, laat staan 4. Bijzonder was dus het groepje bestaande uit 3 mannetjes en 1 vrouwtje dat op 1 april in de nevengeul van de Everdingerwaard zwom. Een week later bevonden (dezelfde?) 3 mannetjes zich in de plas van de Molenkade/De Waai langs de snelweg. Op 2 en 3 april bleef een **buidelmees** even rondhangen in het riet van de Everdingerwaard. Op 5 april een waarneming van een **hop** in Asperen,

Buidelmees, Everdingerwaard. Foto Herman Bouman

Klapekster, Beesdsche Veld. Foto Thierry Jansen.

Porseleinhoen, Everdingerwaard. Foto Thierry Jansen.

nog net in ons werkgebied. Je zou hem maar in je tuin en op je dak hebben! 🐦 Het was al weer 7 jaar geleden dat een **Porseleinhoen** is vastgesteld in onze omgeving. Op 9 april en 18 april werd een porseleinhoen ontdekt in de Everdingerwaard. Half augustus werden er zelfs 2 foeragerende volwassen exemplaren op dezelfde plek gezien. Je zou denken aan een broedgeval, echter de soort is in de loop van de zomer niet gehoord (of verborgen gehouden?). 🐦 Het is tegenwoordig beslist niet meer uitzonderlijk om een **zeearend** tegen te komen in het werkgebied van de NVWC, nu her en der in Nederland paartjes succesvol broeden. In 2017 vanaf april op zes plaatsen overvliegend gezien op vijf verschillende data, in de Everdingerwaard ook pleisterend. Het betreft zowel juveniele als volwassen vogels.

Mei

🐦 Een zingend mannetje **bonte vliegenvanger** werd op 1 mei gespot aan de Woerdsteeg. De vogel bleef lang genoeg hangen om ook op de Big Day op 13 mei genoteerd te kunnen worden. Overigens is ook een exemplaar gemeld langs de Linge aan de Appeldijk, eind april. In augustus werd zelfs een vrouwtje bonte vliegenvanger geringd, aan de Diefdijk bij Leerdam. 🐦 2017 was ook het jaar van de **draaihals**. Na een roepend exemplaar bij Buren op 5 mei, foerageerde deze schaarse bosvogel op 6 mei in de Steenwaard. Van 2 tot 10 september koos een draaihals een paaltje in de Everdingerwaard als vaste honk. 🐦 **Noordse gele kwikstaarten** trekken stevast door in mei, en vaak wordt de soort

Draaihals, Steenwaard. Foto Gerrit Jan Klop.

Zeearend in de Everdingerwaard. Foto Sjerp Weima.

aangetroffen in de Steenwaard. Ook in 2017, namelijk twee keer in mei. 🐦 De grootste kans om een **krombekstrandloper** te zien heb je in de trektijd in de Everdingerwaard. In 2017 was het één exemplaar op 4 en 5 mei. In dat gebied werden gedurende de maand mei ook 1 tot 3 **Temmincks strandlopers**, 1 à 2 **drieteenstrandlopers**, 1 **kanoetstrandloper** en 1-3 **kleine strandlopers** gezien. 🐦 Een van de ornithologische hoogtepunten van 2017 was de waarneming van de zingende **Orpheusspotvogel** langs de Oude Waag op 23 mei. De eerste in de Betuwe en de vierde waarneming van Gelderland. De soort rukt op naar het noorden met het warmer wordende klimaat. 🐦 **Roodpootvalken** zijn zo langzamerhand jaarlijkse doortrekkers in deze regio. Op de Big Day werden er 3 gezien (Werk aan 't Spoel en Zeedijk). 🐦 2017 was bij ons met recht het jaar van de gieren. Spectaculair was een **lammergier** op de Big Day van de NVWC, opgepikt aan de Zeedijk door het verblufte team Daniël Beuker en Job de Boer. De vogel met een spanwijdte van bijna drie meter passeerde Culemborg zuidelijk en vloog bij het veer van Beusichem verder naar het noordoosten. Later op de dag werd de vogel in Groningen gezien. Het was waarschijnlijk een dwalend jong exemplaar uit een Europees kweekprogramma. 🐦 De laatste jaren doen groepen **vale gieren** met enige regelmaat ons land aan. Ze zwerven vanuit zuid-Europa (o.a. de Pyreneeën) hiernaartoe, op zoek naar voedsel. Op 20 mei had Bas Verhoeven de primeur voor ons gebied, namelijk in het Acquoyse meer met een vlucht van 27 gieren die noord-oost vlogen. Jammer genoeg door alle andere vogelaars in het gebied gemist.

Juveniele kwak, Haven Culemborg. Foto Bram Rijksen.

Velduil, Everdingerwaard. Foto Arne Roest.

Juni

De steeds zeldzamer wordende **zomertortel** wordt niet jaarlijks gezien/gehoord bij ons. In juni op twee plekken in het werkgebied, onder meer langs de Diefdijk en in Asch. Op 13 mei overigens zong ook een zomertortel uitbundig aan de Gouberdingerdijk (maar niet geregistreerd in waarneming.nl). Nauwelijks **kwartels** dit jaar, maar in ieder geval werden er op 24 juni 2 overvliegende exemplaren in de avonduren opgepikt boven de Voorkoop. Later in juli nog een roepend exemplaar in de Everdingerwaard.

Augustus

In de omgeving van de pont en de haven van Culemborg hield in augustus een juveniele **kwak** zich op. Langs de Linge is deze soort vaker te zien dan langs de Lek, waarvan de indruk is dat het ontsnapte exemplaren dan wel nakomelingen zijn uit het vogelpark De Paay. Maar een groep van 12-15 volwassen kwakken bij Rhenoy in april mag wel heel uitzonderlijk genoemd worden. Bijna was vogelend Culemborg deelgenoot van een van de meest spectaculaire waarnemingen van de laatste jaren. De **bruine gent**, een tropische zeevogel verwant aan de jan-van-gent, was nooit eerder in Nederland aangetroffen. Op 20 augustus is de soort echter gezien en gefotografeerd bij trektelpost De Horde bij Lopik, toen de vogel over de Lek naar het oosten vloog. Later is de bruine gent in Duitsland gezien. Het is goed mogelijk dat de vogel daarbij vlak langs Culemborg gevlogen is. Helaas werd deze extreme dwaalgast niet gespot door leden van de NVWC-vogelwerkgroep die op de uitkijk stonden aan de Lek nadat de gebruikelijke tip van De Horde was ontvangen. Een voor onze begrippen langdurig verblijf van 3 juveniele **zwarte ooievaars** in de Regulieren en nabije omgeving vond plaats van 26 tot 29 augustus. Halverwege september ook nog een exemplaar aldaar. Overigens zou er op 21 mei ook een zwarte ooievaar zijn opgepikt bij de A2, in oostelijke richting vliegend. Op 27 augustus was een naar zuid vliegende **ortolaan** de 'krent' van de dag op de trektelpost.

September

De **geelgors** is heel gewoon in het oosten van Nederland, maar bij ons een gelukstreffer, zelfs op trek: op 2 september een exemplaar op Werk aan't Spoel. Begin oktober nog een tussen de ringmussen en kneuen op een akker in de Steenwaard.

Oktober

Op 6 oktober vloog een **roodkeelpieper** noordoost over de Steenwaard. Een **bladkoning** werd op 8 oktober aangetroffen in een volkstuincomplex in Buren. Op 10 oktober werd op de trektelpost van de NVWC een absoluut record gevestigd. Er werden meer dan 8.500 **vinken** geteld in enkele uren tijd, door Daniël

Beuker. Ook het aantal van 30 **appelvinken** op 17 oktober, samenhangend met een landelijke kleine invasie, was ongeëvenaard. De 19 **kruisbekken** op die trekteldag waren mogelijk **grote kruisbekken**, ook een vleugje van de landelijke invasie in 2017.

Van 10 oktober tot begin november liet een **geoorde fuut** zich door meerdere vogelaars bekijken op de Lek bij de Trektelpost. Eén **koereiger** is al bijzonder, maar 4 stuks op 11 oktober in de Everdingerwaard, rustend in het riet is al helemaal een unicum (enige waarnemer Piet Solleveld). Die ene **Europese kanarie** van 2017 in Culemborg vloog op 28 oktober over de wijk Parijsch naar zuidwest. Over een van de grootste twitches van 2017, twee **bruine boszangers** op 30 oktober (en nog enkele weken in november) in de Steenwaard is al uitgebreid gerapporteerd in de vorige Hak-al. Deze nieuwe soort brengt de lijst van waargenomen soorten in het NVWC-gebied volgens waarneming.nl op 245 (280 als je de soorten meetelt die (nog) niet wetenschappelijk geaccepteerd zijn). In totaal werden 210 soorten vogels waargenomen in 2017 (waarvan 183 'goedgekeurd').

December

Het is altijd een verrassing om een **velduil** in de kijker te krijgen. Op de valreep van 2017 werd een jagend exemplaar gezien in de Everdingerwaard. Wellicht profiterend van de muizenrijke periode in deze regio. Je zou bijna de **Cetti's zanger** vergeten. Die is inmiddels niet meer weg te denken hier, zolang de winters zacht blijven. De luidruchtige moerasvogel werd bijna elke maand wel gehoord en soms werd een glimp opgevangen. Bekend van 4 plekken in het werkgebied.

Geoorde fuut, Lek Redichemse Waard. Foto Jandirk Kievit.

Rosse vleermuis (een boombewonende soort) in een speciale vleermuiskast opgehangen aan een boom

Vleermuizen in het werkgebied van de Natuur- en Vogelwacht Culemborg

door Wiegert Steen

Met meer dan 1.200 soorten zijn vleermuizen een zeer succesvolle en soortenrijke orde onder de zoogdieren. In Europa komen 'slechts' 44 vleermuissoorten voor (Dietz & Kiefer, 2017) en in Nederland zijn tot nu toe 21 verschillende vleermuissoorten aange troffen (www.vleermuis.net).

Nog steeds weten veel mensen nauwelijks iets over deze vaak moeilijk waarneembare dieren, die geruisloos in de nacht verdwijnen, met hun oren 'kijken', met hun 'handen' vliegen en soms aan de tenen hangend met de kop naar beneden slapen. De komende Hak-al edities wil ik jullie meer vertellen over deze fascinerende dieren en het voorkomen van vleermuizen in het werkgebied van de NVWC. Ik hoop op deze manier kennis over te brengen over vleermuizen, want om verantwoord met onze medebewoners om te kunnen gaan en deze soortgroep te beschermen is het belangrijk meer van hen te weten. Zij geven hun geheimen echter maar geleidelijk aan prijs. In deze editie wil ik jullie eerst iets vertellen over de groep vleermuizen in het algemeen en wat de vleermuis zo uniek maakt.

Ze kunnen actief vliegen

Vleermuizen zijn de enige zoogdieren die in staat zijn om actief te vliegen. Hun verlengde vingers en middenhandsbeentjes zijn met het lichaam verbonden door een vlieghuid en daarom hebben ze de naam Chiroptera (ook wel handvleugeligen) gekregen (Dietz & Kiefer, 2017).

Ze hebben een unieke jaarlijkse levenscyclus

In Nederland voeden vleermuizen zich met insecten die in de loop van het jaar ongelijk verdeeld zijn. Daardoor houden vleermuizen er een unieke jaarlijkse levenscyclus aan over. Om vleermuizen te kunnen begrijpen, is het nuttig om hun jaarlijkse levenscyclus te weten. Daarom wordt in **tabel 1** een typisch jaarlijkse levenscyclus beschreven van een vleermuissoort die voorkomt in Nederland (Middelton et al, 2014)

Ze zijn afhankelijk van bestaande onderkomens. Alle Europese vleermuizen hebben verblijfplaatsen nodig om zich te beschermen tegen klimatologische verschijnselen, zoals kou en regen, als wel tegen predators en verstoring. Hiervoor zijn vleermuizen afhankelijk van bestaande onderkomens. Door het jaar heen maken vleermuizen gebruik van verschillende typen verblijfplaatsen. Er kan in Nederland globaal onderscheid worden gemaakt tussen boom- en gebouwbewonende soorten. Dit is afhankelijk van de specifieke eisen van de soort, het seizoen, het weer en het geslacht (Schober & Grimmberger, 2001). De meeste gebouwbewonende vleermuizen zijn oorspronkelijk grot- of spleetbewoners, daarom gebruiken ze kieren in muren en daken maar ook spouwruimtes of de ruimtes achter betimmering, die gelijksoortige eigenschappen hebben als die natuurlijke verblijfplaatsen. Boombewonende soorten gebruiken niet alleen typische spechtengaten, maar ook veel andere soorten gaten, scheuren en afstaande schors.

Ze kunnen een zeer hoge leeftijd bereiken

Vleermuizen kunnen in verhouding tot hun over het algemeen kleine lichaamsgrootte een hoge leeftijd bereiken. Sommige soorten worden meer dan dertig jaar. De oudste

Gewone dwergvleermuis (een gebouwbewonende soort) in een dilatatievoeg van een flatgebouw

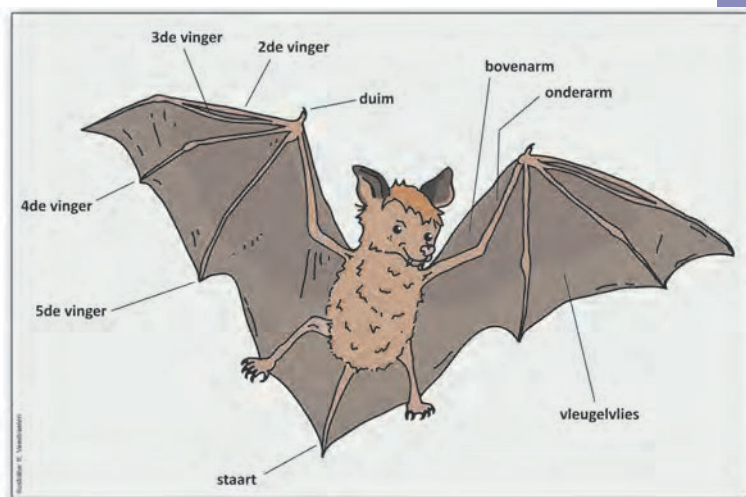
vleermuis ooit gevonden is een Brandts vleermuis uit Sibirië: 41 jaar oud! Ze bereiken deze hoge leeftijd waarschijnlijk door de lage predatiedruk ('s nachts zijn er minder vijanden) waardoor ze een relatief hoge overlevingskans hebben. Men veronderstelt ook dat vleermuizen beter zijn in het afbreken van cytotoxines, die verantwoordelijk zijn voor veel verouderingsprocessen. Er wordt ook een koppeling tussen de winterslaap en ouderdom vermoed (Dietz & Kiefer, 2017). Hun zaadcellen hebben een lange levensvatbaarheid. In de gematigde zones houden vleermuizen een winterslaap. Daarnaast hebben de vrouwtjes een mechanisme ontwikkeld om zaadcellen maandenlang levend op te slaan. Vleermuizen kunnen dus in de late zomer en herfst paren, maar de daadwerkelijk bevruchting vindt pas plaats in de loop van het volgende voorjaar, wanneer de omstandigheden voor dracht en geboorte optimaal zijn (Dietz & Kiefer, 2017).

Ze gebruiken echolocatie om hun weg te vinden

Vleermuizen hebben een onder de landdieren uniek oriëntatiesysteem ontwikkeld, namelijk ultrasone echolocatie. Wij mensen vertrouwen op onze ogen en met dit passieve zintuig van zien zijn we afhankelijk van (zon)licht. Met hun actieve oriëntatiesysteem konden vleermuizen onafhankelijk van het daglicht worden en de nacht als niche veroveren.

De ontdekking van echolocatie door Donald Griffin in de jaren 1940 verklaarde wat voor ons lange tijd een mysterie was geweest. Dit is een van de redenen waarom vleermuizen lang een slechte reputatie hadden. Wanneer we iets niet kunnen uitleggen, zijn we er bang voor of we aanbidden het. Het is daarom niet verwonderlijk dat vleermuizen in andere culturen, zoals bij de Maya's, als goden werden vereerd, of dat ze in China gelijkgesteld werden met geluk. De auteur van Dracula was zeker voor een deel verantwoordelijk voor de slechte reputatie van vleermuizen. Hij legde voor de eerste keer en zeer succesvol een verband tussen vleermuizen en vampiers. Gelukkig zijn vleermuizen niet gevaarlijk voor de mens. Op

de vampiervleermuis na dan (slechts één van de 1.200 soorten). Deze soort drinkt wel zo nu en dan menselijk bloed, maar hij geeft gelukkig de voorkeur aan vee of kippen en komt gelukkig alleen in Zuid-Amerika voor. In Nederland zijn alle vleermuizen insecteneters (of in sommige gevallen spinneteters) (Dietz & Kiefer, 2017). 🦇

Vleermuizen (orde Chiroptera, handvleugeligen) vliegen met hun handen. Illustratie K. Veestraete.

Tabel 1: jaarlijkse levenscyclus van vleermuizen in Nederland (Middelton et al 2014)

Actieve seizoenen			Inactieve seizoenen
Kraamperiode	Paarperiode	Overwinteringsperiode	
Voorjaar	Zomer	Herfst	Winter

Slapende grutto's tussen Lek en Linge

Tekst en foto's: Jouke Altenburg

Wat is er tussen 2005 en 2017 veranderd
aan de doortrek en het verblijf op pleisterplaatsen
in de West-Betuwe en omgeving?

In 2008 verscheen onder dezelfde titel als dit stuk een artikel van Peter van Horssen in Hak-al 2008/1. Nieuwe, grote plas-drasgebieden in de West-Betuwe (de Regulieren en de heringerichte Beusichemse waard) hadden namelijk in het vroege voorjaar van 2005 en 2006 honderden grutto's aangetrokken. Met wekelijkse slaapplaatsstellingen werd het voorjaarsfenomeen vastgelegd.

Dit materiaal vormt een mooie referentie voor de gegevens die vanaf 2014 in de nabijgelegen Everdingerwaard (Ut) zijn verzameld. Grutto's zijn namelijk redelijk opportunistisch wat betreft de keuze van hun

pleisterplaats: als zich een beter gebied in de omgeving ontwikkelt, wordt dit verkozen. Dat is verklaarbaar, omdat gruttopleisterplaatsen doorgaans in dynamische, open landschappen als rivierdelta's liggen. De Everdingerwaard is sinds de herinrichting (2008) in het kader van 'Ruimte voor de Rivier' een regionale favoriet tussen Lek en Linge.

Telmethode en achtergronden

In 2005 is in de Regulieren van de eerste week van maart (week 12) tot en met de tweede week van mei

(week 20) eenmaal per week een slaapplaatsstelling uitgevoerd. De grutto's bleken in 2006 overwegend in de Beusichemse waard te overnachten. De tellingen zijn daar (en in de Regulieren) op dezelfde wijze uitgevoerd van week 11 t/m 17. Vanwege afwezigheid van grutto's zijn de tellingen na week 17 gestaakt. Vanaf 2014 t/m 2017 zijn in de Everdingerwaard aanwezige grutto's frequent geteld. Turend door de telescoop werden groepen met een handteller per stuk 'getikt'. Vogels met kleurringen werden afgelezen. De tellingen zijn vanaf 2015 ook in de (voor- en na-)zomer uitgevoerd.

15-3-2016: Y1BYBR foeragerend in de Workumerwaard (Frl.)

Het belang van pleisterplaatsen

Grutto's overwinteren in westelijk Afrika (o.a. Senegal) en in toenemende mate op het Iberisch schiereiland: in de rijstvelden van de Coto Doñana, de Extremadura en nabij Lissabon. Hoewel de adulten trouw aan hun eerdere broedgebied zijn, vliegen ze bij aankomst in Nederland niet direct

door naar 'hun weiland'. Ze zijn eerst in groepen te vinden op pleisterplaatsen. Dat zijn vaak gebieden die plas-dras staan, zoals rivieruiterwaarden in het voorjaar. De grutto's zoeken er rust, veiligheid en voedsel, voordat ze doortrekken of zich in de regio in hun broedgebied vestigen. Ook direct aansluitend op het broedseizoen gebruiken grutto's deze pleisterplaatsen om op te vetten en/of veilig samen te rusten voor de trek. De condities

in deze gebieden kunnen de treksnelheid, de individuele overleving en uiteindelijk het broedsucces beïnvloeden. Pleisterplaatsen zijn dus van groot belang in de levenscyclus van trekkende vogelsoorten.

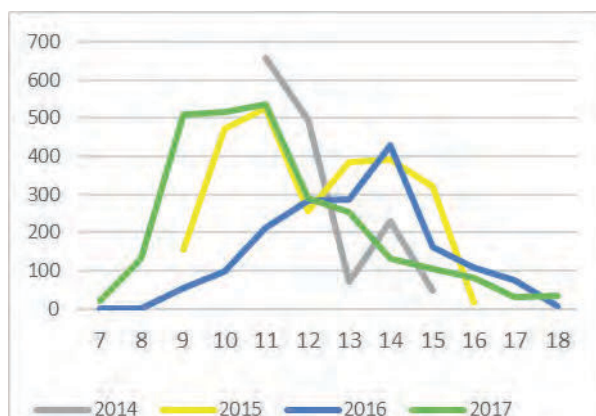
Resultaten

Voorjaarsverloop

De vergelijking met de resultaten van

Figuur 1: Gereconstrueerd verloop van het wekelijks maximum aanwezige grutto's voor de jaren 2005 en 2006 tussen de eerste week van maart (week 11) en 30 april (week 18) in de Regulieren en de Beusichemse waard (naar Hak-al 2008/1 p.20 fig.1)

Figuur 2: Verloop van het wekelijks maximum aantal aanwezige grutto's voor de jaren 2014 t/m 2017 tussen week 7 (11 februari) en week 18 (30 april) in de Everdingerwaard

*Grutto's die als nestjong zijn geringd, zijn herkenbaar aan het donkergroene of lime-kleurige kleurige vlaggetje met inscriptie.
Foto links lime ELV – Workumerwaard, 31-3-2017*

twalf jaar geleden kan worden getrokken voor de weken 11 t/m 18: vanaf begin maart t/m eind april (figuren 1 en 2). De jaarlijkse pieken liggen in dezelfde orde van grootte: ca. 500 stuks. Al kwam in 2014 de piek zelfs op 657 ex. uit. In 2014, 2015 en 2017 werd de maximale groepsgrootte bereikt in week 11. In 2005 en 2006 was dat week 12. Voor 2014, 2015 en 2016 volgde een tweede piek, namelijk in week 14. Daarna namen de aantallen scherp af.

Deze piek in week 14 blijkt niet uit de data van 2005, 2006 en 2017.

Zomerpiek

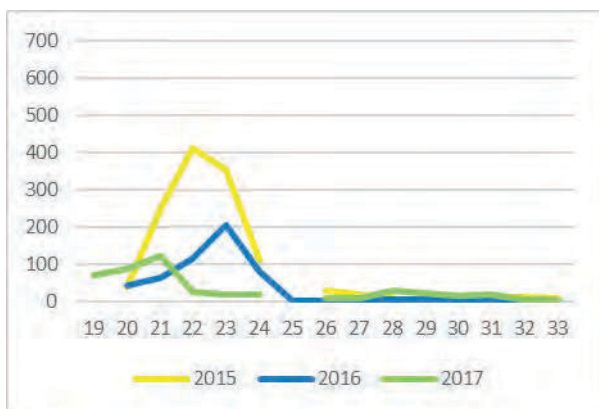
In de jaren 2015 t/m 2017 is het gebied ook tijdens en na het broedseizoen geteld. De drie onderzoeksjaren laten een verschillend beeld zien (figuur 3), zowel qua timing als qua piekhoogte.

In 2015 lopen de aantallen na week 20

scherp op om te pieken in week 22 (411 ex.). Het verloop in 2016 was geleidelijker met een piek in week 24 (204 ex.). De aantallen in 2017 liepen al vanaf week 17 op, maar de piek in week 21 (120 ex.) lag beduidend lager dan in de twee voorgaande jaren. In week 28 volgde een kleine piek, grotendeels bestaande uit jonge grutto's (max. 29 ex., waarvan 26 juv.). Maar ook in de derde en vierde juliweek (29 en 30) werden nog 20 resp. 15 jonge grutto's geteld. Er liep op meerdere avonden een Fries exemplaar bij, herkenbaar aan het lime-kleurige vlaggetje met inscriptie. Helaas niet afleesbaar. Vanaf begin augustus zijn slechts enkele exemplaren tegelijkertijd gezien.

Discussie

Eerst worden de recente piekaantallen en het doortrekverloop met de gegevens van twalf jaar geleden voor de weken 7 t/m 18 vergeleken. De discussie gaat vervolgens voor de jaren 2014-2017 in op de tellingen na 1 mei en wat deze mogelijk kunnen zeggen over het regionale broedsucces.

Figuur 3: Verloop van het wekelijks maximum aantal grutto's voor de jaren 2015 t/m 2017 vanaf 1 mei in de Everdingerwaard; (week 19= 1 mei; week 24= 11 juni).

Een IJslandse grutto in broedkleed is herkenbaar aan de tot achter de poten doorlopende (kastanje-)rode kleur en zwarte bandering. Deze vogel heeft 'verdacht' veel weg van een IJslandse man. 8-4-2011, Baarsemwaard

Vergelijking 2005/2006 en 2014 t/m 2017: de voorjaarsaantallen

Het is opvallend dat de piekaantallen in het voorjaar heden ten dage nog net zo hoog liggen als twaalf jaar geleden: zo rond de 500 stuks. De landelijke gruttopopulatie is sinds 2007 immers gemiddeld jaarlijks met 3,7% afgenomen ^[5]. Zo'n procentuele afname lijkt weinig, maar landelijk heb je het over enkele tienduizenden vogels minder!

Die afname speelt ook regionaal: de grutto is in de afgelopen tien jaar als broedvogel in de West-Betuwe sterk afgenomen. Een NVWC-broedvogelinventarisatie ^[15] uit 1975 (t.b.v. het eerste Sovon-atlasproject; de ruilverkaveling was nog in uitvoering) schat voor vier atlasblokken (=100 km²) in het NVWC-werkgebied een populatie van ca. 250 broedparen! Het Hak-al artikel uit 2008 maakt nog melding van 35 broedparen ten (noord-)westen van de Regulieren en 15 paren ten zuiden van dit gebied. De voorlopige kaarten voor de nieuwe landelijke Vogelatlas (www.vogelatlas.nl) tonen een verdere afname: de grutto is nauwelijks meer om de Regulieren te vinden en elders in de West-Betuwe nog maar op een paar plekken in (zeer) kleine aantallen

aanwezig. Op het ten noorden van de Lek gelegen Eiland van Schalkwijk (ten zuiden van Houten) staat de soort ook zwaar onder druk o.a. als gevolg van stadsuitbreiding en veranderend agrarisch grondgebruik. Alleen in de westelijker gelegen polders van de Vijfheerenlanden lijkt een flinke gruttopopulatie nog (behoorlijk) stand te houden.

Je zou dus lagere maximum aantallen op de regionale pleisterplaats(en) verwachten. Maar dat is niet het geval. Wordt de afname wellicht gecamoufleerd door een toegenomen aanwezigheid van de IJslandse ondersoort? Deze is, zeker in het vroege voorjaar, lastig te onderscheiden van 'onze grutto'.

De populatie IJslandse grutto's is verder de afgelopen tientallen jaren flink in omvang toegenomen (www.iucnredlist.org). Peter van Horssen vermeldt in Hak-al 2008/1 de aanwezigheid van 3 resp. 5 IJslandse grutto's in de laatste twee weken van maart 2005. Op basis van verenkleed en gedrag werd de afgelopen jaren tijdens de maandelijkse watervogeltellingen geschat dat het aandeel 'IJslanders' in de Everding-erwaard rond half april tot meer dan

1/3 van de groepsgrootte kan oplopen (med. Cees Witkamp).

Vergelijking 2005/2006 en 2014 t/m 2017: het doortrekpatroon

Jammer genoeg is de telreeks in 2005 en 2006 niet vanaf de aankomst van de eerste grutto's gestart. De opbouw naar de jaarlijkse piekweek (11) valt dus niet te reconstrueren.

Wanneer we het aantalsverloop voor elk van de jaren 2015 t/m 2017 (figuur 2) bekijken zien we namelijk eenzelfde beeld: een vroege start met een snelle opbouw naar week 11. Voor de weken erna wijkt het beeld van 2017 af van de drie voorgaande jaren: er is geen tweede piek zichtbaar in week 14. Na deze week nemen de aantallen snel af. Het broedseizoen komt op gang en de grutto's overnachten in toenemende mate in hun territorium. Uit onderzoek aan gekleurde grutto's is gebleken dat ze er jaar op jaar met de trek eenzelfde 'timing' op nahouden. Wat dat betreft zit er nog veel spannends in het vat. De Rijksuniversiteit Groningen onderzoekt namelijk met geolocators en satellietzenders het trekgedrag van grutto's. De eerste resultaten laten zien dat in Afrika (Senegal e.o.) overwinterende

16-2-2017: Grutto's boven de rijstvelden langs de Taag nabij Lissabon

Vroeg vertrekkende broedvogels veroorzaken problemen in Afrika

Nu jaar-op-jaar grote aantallen broedvogels hun jongen niet groot krijgen kunnen grutto's al in mei naar hun overwinteringsgebieden vertrekken, zoals Senegal (www.volgdegrutto.nl). Ook succesvolle grutto's vertrekken eerder dan in het verleden, omdat door de ontwatering de bodem in Nederland in de zomer al snel te hard is voor hun snavels. Ze kunnen dan lastiger voedsel zoeken. In Afrika veroorzaken de vroeg arriverende grutto's problemen: ze eten er de net gezaaide rijst op. De oogstschade kan aanzienlijk zijn. Om deze te beperken wordt zelfs op grutto's geschoten. Dat is op zijn zachtst gezegd wrang te noemen.

Ook langs de trekroute zijn grutto's afhankelijker geworden van agrarische gebieden, zoals rijstvelden. Veel van hun natuurlijke pleisterplaatsen zijn namelijk verloren gegaan, bijvoorbeeld door verdroging of menselijk gebruik. Die afhankelijkheid van agrarisch gebied maakt de grutto's extra kwetsbaar, want de landbouw is sterk economisch gedreven. De rijstvelden langs de Taag worden bijvoorbeeld gebruikt om babyvoeding voor de Chinese markt te produceren. Daarom zijn er stevige restricties op kunstmest- en pesticiden gebruik, met gunstige effecten voor de biodiversiteit. Maar wat gaat er gebeuren wanneer de Chinese economische vraag wegvalt?

Jonge grutto's, als deze R3BBBR, zijn herkenbaar aan hun korte snavel, isabelkleurige borst zonder donkere dwarsbanden en lichte randjes op de vleugel- en rompveren. Deze geven de 'juffies' een 'geschubd' voorkomen. Baarsemwaard, 29-6-2014.

grutto's ca. 6 dagen eerder in Nederland arriveren dan soortgenoten die op het Iberisch schiereiland hebben overwinterd (presentaties Mo Verhoeven en Jelle Loonstra, Landelijke Dag 2-12-2017).

2015-2017: Teveel grutto's in de voorzomer

De meerderheid van de succesvol broedende grutto's verschijnt normaliter pas na 10 juni op pleisterplaatsen om op te vetten voor de trek. Het broedsucces hangt onder meer af van het weer, de kwaliteit van het leefgebied (insecten voor de kuikens), predatie, landbouwkundige werkzaamheden zoals maaien of verstoring b.v. door recreatie. Deze factoren werken ook nog eens op elkaar in.

In het overgrote deel van de West-Betuwe en Vijfheerenlanden werd in 2015 in de week na 13 mei de eerste snee gras gemaaid. In de aansluitende week schoten de aantallen Grutto's in de Everdingerwaard

omhoog, naar 411 individuen op 28 mei. Ook in 2016 was een soortgelijk beheer zichtbaar, maar dit gaf een iets minder hoge piek: 204 ex.. Op basis van de broedbiologie mag worden verondersteld dat deze grutto's hun legsel of kuikens zijn kwijtgeraakt: ofwel direct, door maaiverliezen, ofwel indirect door toegenomen predatiekansen (nesten en kuikens zijn hun dekking kwijt) of verlies van geschikt kuikenhabitat (kuikens verhongeren, gezinnen moeten verplaatsen). Deze correlatie tussen grootschalig maaien en het vroegtijdig pieken van de aantallen op een pleisterplaats komt overeen met meerjarige tellingen in Friesland. De observaties passen ook in het beeld van de landelijke jongentellingen voor de grutto, waarin voor 2015 en 2016 een onvoldoende reproductie is vastgesteld. Desondanks valt niet uit te sluiten dat nog succesvolle broedvogels in de loop van de voorzomer in toenemende mate in de Everdingerwaard gingen foerageren, bij voorbeeld omdat de grond in hun broedomgeving door droogte minder goed doordringbaar

was geworden voor hun snavels.

Het broedseizoen 2017 laat een ander patroon zien: tot medio mei werd door het relatief koude en wisselvallige weer vooral pleksgewijs gemaaid: een perceel hier, een perceel daar. Daardoor ontstond een mozaïekpatroon. In de week na 13 mei werden de resterende percelen wel grootschalig gemaaid, met uitzondering van weidevogelreservaten en percelen met agrarisch natuurbeheer. De aantallen grutto's in de Everdingerwaard namen vanaf begin mei al toe, maar de piek bleef relatief laag: 120 exemplaren. Weidevogelbeschermster Astrid Kant liet medio juni 2017 weten dat ze een record aantal gruttokuikens had kunnen ringen. De jaarlijkse analyse van de landelijke jongentellingen wees uit dat 2017 het minst slechte reproductiejaar is sinds 2011, maar dat er weer onvoldoende jongen vliegvlug zijn geworden om de normale populatiesterfte te compenseren (www.sovon.nl).

Everdingerwaard

Conclusies

Ondanks de sterk teruggelopen grutto-populatie is de West-Betuwe, in casu op dit moment de nabijgelegen Everdingerwaard, een belangrijke pleisterplaats voor 'onze Nationale vogel' gebleven. Mogelijk camoufleert de toegenomen populatie IJslandse grutto's met een vergrote binnenlandse aanwezigheid de afgenomen omvang van de regionale broedpopulatie. Maar de lokale immigratie en emigratie (de 'turn-over') kan ook zijn veranderd in de tijd. Los van de herkomst maken de getelde aanzienlijke aantallen het grote belang duidelijk dat de Everdingerwaard blijvend zo goed wordt beheerd en dat menselijke verstoring tot een minimum wordt beperkt.

Tot slot

Maar..... wat zeggen de gepresenteerde aantallen van dit artikel? Hoeveel grutto's maken nu **echt** gebruik van de Everdingerwaard? Om daar de

vinger achter te krijgen moeten de tellingen worden gecorrigeerd voor het aantal vogels dat tussen twee tellingen het gebied definitief verlaten heeft dan wel aangekomen is. Dat kan door gebruik te maken van frequente aflezingen van gekleurde vogels. Die zijn individueel herkenbaar. De aflezingen en tellingen die in 2015 en 2016 zijn verzameld bleken van voldoende kwaliteit om voor het eerst voor een Nederlandse gruttopleisterplaats deze 'turn-over' te schatten. Er bleken in beide voorjaren bijna tweemaal zoveel individuen gebruik te maken van de Everdingerwaard, als er maximaal tegelijkertijd op één dag zijn geteld. De wetenschappelijke analyse is in november 2017 gepubliceerd in het tijdschrift 'Limosa'.

Dankwoord

De hoge telintensiteit vanaf 2015 was mede mogelijk dankzij Mario Huizinga. Bovendien is hij de ontwikkelaar van de gebruiksvriendelijke BirdringAPP, die het invoeren, beheren en door-

geven van afgelezen kleurringen sterk vereenvoudigt (www.birdring.nl). Astrid Kant en de laatste jaren ook Siebe Bonthuis kleurringden vele regionale grutto's. Sjerp Weima, Peter de Kleijn, Ries van Griensven, Thierry Jansen en Paul van Veen: dank voor de informatie-uitwisseling over gekleurde vogels in de regio.

Jos Hooijmeijer en Mo Verhoeven (beiden Rijksuniversiteit Groningen), Gerrit Gerritsen (Vogelbescherming) en René Faber (Collectief Hollandse Venen) worden bedankt voor het delen van hun kennis en inspiratie. Jelle Loonstra (Rijksuniversiteit Groningen) nam de moeite om, naast al zijn andere werkzaamheden, de West-Betuwse tel- en afleesdata te analyseren voor het Limosa-artikel.

Dit artikel is een ingekorte versie. De volledige versie met bronvermelding kunt u vinden op www.nvwc.nl onder 'publicaties' 🌿

De Focus op ...

Nestkastenwerkgroep NVWC al tientallen jaren actief

door Frans Waroux

Eigenlijk al vanaf het ontstaan van de Natuur- en Vogelwacht is de club actief geweest met het plaatsen van nestkasten. Zeker in de beginjaren werd de nadruk vooral gelegd op het ophangen van torenvalkkasten in het buitengebied.

De op de Weidsteeg woonachtige luitenant-kolonel Blommaart was niet alleen een uitstekend militair officier, hij was ook een grote bewonderaar van Chris Kalden, een van de oprichters van de NVWC. En omdat Chris bij vrijwel alle onderdelen van de club betrokken was, werden ook de mensen die zich met het ophangen van nestkasten bezig hielden, aangestuurd door Chris.

Munitiekisten

Zo kon het gebeuren dat de heer Blommaart op enig tijdstip Chris aanhield en hem vertelde dat hij wel voor een aantal lege munitiekisten kon zorgen. Kisten die na enkele simpele handelingen uitstekend geschikt gemaakt konden worden om in het buitengebied op te hangen. Prima hout en van degelijke constructie.

Chris had daar wel oren na en de heer Blommaart hield woord. Want na enkele dagen volgde een belletje waar hij de kisten kon afleveren. In die tijd beschikte de club nog niet over een eigen onderkomen en werden bijeenkomsten gewoon bij iemand thuis gehouden. Gevraagd naar de hoeveelheid kisten kwam het antwoord: "Een drietonner vol... ", voor oud-militairen onder ons, een afgeladen, zogenaamde Dikke Daf. Goede raad was duur want waar laat je

misschien wel zo'n kleine honderd kasten of kisten in diverse maatvoeringen. Neef Leen Kalden, toen nog woonachtig op een boerderij vooraan links op de Prijsseweg, had achter het huis nog een oude kapschuur waar het hooi werd bewaard. Omdat ze geen vee meer hadden was de zolder leeg en daar mochten die kisten wel zolang staan.

Immense klus

U kunt zich voorstellen dat het een immense klus was om die kisten uit te laden en weer op die zolder op te slaan. Het gezicht van de heer Blommaart glom van oor tot oor maar Chris zag de bui al hangen. Hoe lang zou de club er wel niet over doen om al die kisten op een juiste bestemming te krijgen? Ook al omdat de Nestkastenwerkgroep in die beginperiode slechts uit een man of drie bestond. Blommaart gelukkig, Chris iets minder maar na een aantal jaren kon je op diverse plekken rondom Culemborg deze voormalige munitiekisten zien hangen en ze voldeden ook nog eens uitstekend.

Zelfs bij de laatste verhuizing van de Ketelvink naar De Steenuil zijn nog enkele exemplaren mee verhuisd. Kasten die wat betreft de afmetingen niet echt geschikt waren als nestkast. Iemand met een open haard heeft zich erover ontfermd om er wellicht

aanmaakhoutjes in te doen of ... ??? Maar een kast ophangen is één. De administratie voeren is daar onlosmakelijk aan verbonden. De resultaten moesten worden bijgehouden en de kisten moesten regelmatig gecontroleerd en schoon gehouden worden. Ook kwam de uitbreiding naar uilenkasten. Er werden werktekeningen van steen-, bos- en kerkuilen gemaakt en aan de hand daarvan de kisten zelf. Bij de Gamma werden de materialen aangeschaft en eerst in de Ketelvink en nu in De Steenuil worden complete kasten gemaakt. Ook inmiddels de marterproof steenuilenkasten. Want het is toch te triest voor woorden dat je bij controle een viertal jonge steenuiltjes telt, slechts enkele dagen oud, nog te jong om te ringen en wanneer je na een goede week terug komt en dat alles weg is. Martersporen. Het is wel de natuur maar als mens en natuurliefhebber kun je dat toch maar moeilijk accepteren.

Stokje overgenomen

Na de beginperiode heeft aansluitend Ruud Post een ruim aantal jaren deze werkgroep in stand gehouden waarna Leo van der Kooy en Frans Waroux dit van hem hebben overgenomen en dat vanaf het begin van deze eeuw hebben vol gehouden. Vanaf 2016 hebben Cees van Appeldoorn en Gerrit van Utrecht het stokje overgeno-

*Boven: Dick Jonkers' jonge krombeksnavel bosuil.
Links: Arie van de Ham met zijn nestkasten en
daarnaast Dick Jonkers bij het ringen van de bosuil.
Rechtsonder: nestkasten maken met de jeugd.*

men en bestaat de werkgroep nu uit zo'n twaalf actieve personen die soms wel in meerdere samenstellingen er op uit trekken om nieuwe kasten op te hangen, op locatie te controleren, schoon te maken en bij een broedgeval actie te ondernemen om de vogels te ringen. Bovendien heeft Cees een overzichtelijk excelbestand gemaakt. Alle kasten staan daarin vermeld met de bijbehorende antecedenten. Kortom, de Nestkastenwerkgroep is een bloeiend onderdeel van de NVWC en wordt bemand door een aantal enthousiastelingen die er regelmatig en graag op uit trekken.

Zelf meedoen?

Het is voor te stellen dat bij het lezen van dit artikel, u zelf ook een beetje enthousiast raakt. Dat is niet vreemd. Dat overkomt u. Onderdruk het niet maar kom gerust eens op een woensdagochtend naar De Steenuil. Dan is de Klus- en Nestkastwerkgroep altijd aanwezig (inclusief koffie) en kunt u zich laten voorlichten over de werkzaamheden die hieraan verbonden zijn. Misschien zit u zelfs over een paar weken zelf al in een auto met nog twee of drie mensen op weg naar kasten in het buitengebied die bezocht moeten worden.

Wij kijken naar u uit. 🌿

Waar komt die naam vandaan?

De Ross' gans; dat is toch een noordelijke soort?

door Ellen Geleedst, foto's Paul van Veen

We schrijven eind januari 2018, vrij recent dus. Mijn echtgenoot Paul van Veen doet 'een rondje dijk', zoals zoveel NVWC-leden vaak een rondje dijk doen. Even een stukje fietsen, even naar de uiterwaarden kijken met verrekijker (dan wel telescoop of fototoestel). Al enkele dagen wordt er een Ross' gans gemeld en dat is toch een uitzonderlijke waarneming. Hij hoort thuis in de sneeuw op het Noord-Amerikaanse continent. Zo'n noordelijke soort praktisch bij ons in de achtertuin. Reden om op zoek te gaan.

En ja hoor, na enig speurwerk is de gans gevonden, zij het niet in het gebruikelijke rondje, maar aan de overkant, grofweg tussen de veerweg naar de pont van Culemborg en de weg die Schalkwijk ingaat. Gevonden en bewonderd. De foto's bij dit artikel, gemaakt op meerdere dagen, zijn het bewijs dat het inderdaad om een zeer fraaie gans gaat.

De Ross' gans is eigenlijk een kleinere versie van de witte fase sneeuwvangans; wel zo'n 40% kleiner. Verder heeft hij in verhouding een kleinere snavel en een rondere kop. Het zijn details. Ik ben zeker niet voldoende geoefend om ze uit elkaar te houden, hoewel het grootteverschil dus duidelijk zou moeten zijn. Maar als ervaren vogelaars het op een Ross' gans houden, dan nemen we dat zonder meer aan. Goed, een Ross' gans dus, vlak bij Culemborg!

Zuidelijke soort

Terwijl Paul de gans bekijkt en fotografeert wordt hij aangesproken door een dame. Ze spreekt Nederlands, maar ergens klinkt er ook een Amerikaans accent door. "Wat is dat voor gans?", vraagt ze aan Paul. Paul vertelt dat het een Ross' gans is, normaal voorkomend in onder andere Canada. Aha, dat verklaarde volgens de vrouw waarom ze hem niet kende. Dat was voor haar een te zuidelijke soort. Te zuidelijk? Daarna vertelde ze dat ze uit Alaska kwam. En inderdaad, daar komt de Ross' gans niet voor; de populatie zit echt zuidelijker! Wel een bizarre ervaring, om bij zo'n noordelijk beest iemand tegen te komen die het beest te zuidelijk vindt om al eerder te hebben gezien! De Ross' gans wordt nog even bekeken, maar dan gaat de aandacht van de dame uit naar iets echt bijzonders: daar loopt zowaar een ooievaar in de uiterwaard! Een echte!

Meneer Ross

De Ross' gans heet niet voor niets Ross' gans, met dubbel s en een apostrof. Het is de gans van ene meneer Ross, of in ieder geval is hij naar hem genoemd. Er is ook nog een Rosszee, een Rossijsplateau (iets geografisch, dus niet een of ander decadent toetje), een Rosszeehond en niet te vergeten een Ross' meeuw. Alle reden om eens te gaan speuren. En aangezien er geen Ross' palmboom, Ross'

papegaai of Ross' orchidee bestaan word ik wel nieuwsgierig wat deze man bracht naar barre noordelijke streken.

Na wat speurwerk kom ik tot de verrassende ontdekking dat er twee meneren Ross zijn. Of veel meer, vanzelfsprekend, maar twee die voor dit verhaal van belang zijn. Alle hiervoor genoemde Ross-dingen hebben te maken met Sir James Clark Ross, een Schotse marineofficier, waar ik zo nog wat meer over zal vertellen. Alle dingen, behalve onze Ross' gans! Die is vernoemd naar een andere meneer Ross, veel minder bekend, een zakenman uit Canada. Hij was hoofd van de afdeling handel van Hudson's Bay Co, maar daarnaast in zijn vrije tijd ook antropoloog en soortenonderzoeker. Veelzijdige man, dus. Eigenlijk heeft hij de Ross' gans niet zelf ontdekt. Dat deed een meneer John Cassin, maar die gaf de eer aan 'onze' meneer Ross. Dit alles speelde in de tweede helft van de negentiende eeuw.

De beroemdere meneer Ross van de Ross' meeuw leefde al wat eerder en was vooral actief in de eerste helft van de negentiende eeuw. Hij ontdekte de Ross' meeuw in 1823. Deze Sir Ross was een Schotse marinier, die voor het Britse Koninkrijk op ontdekkingsreizen mocht, o.a. naar arctisch Canada.

Groeiende populatie

De Ross' gans is tot 2014 zeven keer eerder in Nederland waargenomen (volgens de Dutch Birding Association). Niet de allereerste, maar dus wel een zeer zeldzame bezoeker van ons land. Het bijzondere is dat hij in de vroege jaren van de vorige eeuw als bedreigd werd beschouwd. Dat verklaart wellicht ook dat hij pas betrekkelijk laat werd ontdekt voor de wetenschap; er waren er niet zoveel. In 1931 werd de broedpopulatie geschat op 60.000 paar. In 1990 waren er al 229.000 paar en in 1998 ligt de populatie al boven de 600.000 paar. Een spectaculaire groei! Hun verspreidingsgebied werd groter, vooral in oostelijke richting (in Canada), maar is duidelijk nog niet doorgedrongen in Alaska.

Website NVWC

Ik krijg het altijd te horen, als er een bijzondere waarneming in de buurt van Culemborg zit. Dat is het voordeel van een actieve

vogelaar als partner. Door een hardnekkige griep, die vooral rond schijnt te waken in basisschoolkringen, heb ik het beest nog niet zelf kunnen bewonderen. Maar ik weet in ieder geval dat hij er zit.

Dit bracht me wel op de vraag hoe andere mensen zoiets te weten kunnen komen, die geen appverkeer hebben met andere vogelvrienden uit de buurt. Wellicht goed om dat hier ook nog even te noemen, want mogelijk weten nog wel meer NVWC-leden en geïnteresseerden niet goed hoe je aan deze informatie komt. Veel mensen voeren hun waarnemingen in op de website. Waarneming.nl. Dat weet ik, omdat bij menig rondje fietsen of wandelen even stilgestaan moet worden om een soort ter plekke in te voeren op Pauls telefoon. Dan schijnt – simsalabim – direct de locatie van de waarnemer ingevuld te worden. Indien gewenst kan ook nog de locatie gespecificeerd worden (wat vooral interessant is voor broedvogels en minder voor een wat rondzwervend overwinterend beest).

Maar lang niet iedereen kijkt natuurlijk voortdurend op Waarneming.nl. Doe je het wel, dan zie je dat tegelijk met de Ross' gans rond Culemborg ook de Ross' meeuw in Vlissingen waargenomen kan worden. Leuke toevalligheid.

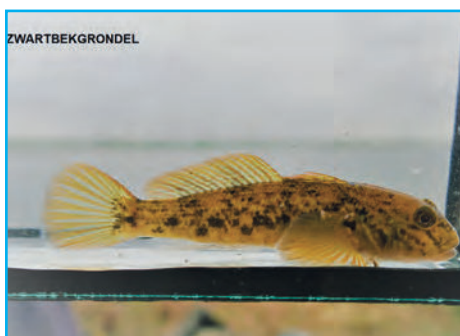
Maar goed, stel dat je vooral geïnteresseerd bent of er nog een bijzonderheid rond Culemborg zit. Vanwege het zorgvuldig invoeren van gegevens op Waarneming.nl door veel mensen, ook van buiten onze eigen kring, is een koppeling gemaakt tussen deze website en de website van de NVWC. Alles wat door iemand op Waarneming.nl gezet wordt en wordt waargenomen in het werkgebied en zelfs nog wat daarbuiten (zeg op fietsafstand), komt automatisch op de NVWC-site. De bijzonderheden worden in rood aangegeven. Echt de moeite waard om regelmatig te checken, zeker voor je naar buiten gaat om een 'rondje dijk' te doen. Voor je het weet kom je op je rondje een bijzonderheid tegen. Zo'n dame uit noordelijk Alaska komt niet op de site; sommige ontmoetingen blijven spontaan en toevallig. Maar misschien kan de informatie op de NVWC-site wel helpen bij het waarnemen van een gans uit het zuidelijker gelegen Canada. 🌿

Vissen in de Lek

door Wim Rubers

Als je met de pont over de Lek naar de overkant vaart of als je vanaf een krib in het water tuurt, vraag je je onwillekeurig wel eens af wat er allemaal onder water zoal aan vissen rond zou kunnen zwemmen.

W elnu, om daar wat inzicht in te krijgen, werd op initiatief van Berry Lucas en in samenwerking met Theo de Jong op zaterdag 28 oktober een mini-onderzoekje gedaan naar het voorkomen van vissen tussen de kribben in de Lek. Bij de trekelpost in de Redichemse Waard werden door diverse leden van de NVWC twee kribvakken bemonsterd met behulp van het professionele materiaal van bureau Viridis dat door Theo en Ewoud per boot aangevoerd werd. Eerst werd enkele malen door vier man in waadpakken de zogenaamde zegen, een lang smal net met zakvormig middendeel, door het water getrokken. Bij een eerdere gelegenheid leverde dit een flinke vangst op maar nu bleef het beperkt tot slechts enkele algemene soorten: blankvoorn, snoekbaars en baars. Het kan zijn dat veel vissen in deze tijd van het jaar al dieper water opgezocht hebben. Met de speciale apparatuur in het bootje werd vervolgens elektrisch gevestigd. Door een spanningsveld in het water aan te brengen raken de vissen voor korte tijd verdoofd waardoor ze eenvoudig even opgescheept kunnen worden om ze te determineren. De speciale schepnetten fungeren daarbij zelf als anode. Als snel kwamen enkele zwartbekgrondels bovendrijven, een succesvolle nieuwkomer in de rivier die inmiddels ook al in veel polderwateren te vinden is. Bij de kop van de krib werden drie flinke palingen gevangen, waarvan 1 polsdik en mogelijk al geslachtsrijp. Ook zagen we enkele exemplaren van de winde waarbij we in het cuvet, dat is een smal glasbakje, mooi het verschil konden zien met de blankvoorn: de blankvoorn heeft onder meer rood in het oog, grotere schubben en een andere vorm van de bek. We besloten een en ander nog eens over te doen maar dan bij wat warmer weer, bijvoorbeeld in augustus of september. 🐟

COLOFON

Hak-al is een uitgave van de Natuur- en Vogelwacht Culemborg en wordt gratis onder haar leden verspreid.

NATUUR- EN VOGELWACHT CULEMBORG (NVWC)

Steenovenslaan 20
41 01 AM Culemborg
Triodosbank: NL53TRIO 0781 404 312
KvK Tiel : 40156764
e-mail : post@nvwc.nl
website: www.nvwc.nl
www.facebook.com/nvwculemborg
NVWC op Twitter: @NVWCulemborg

ANBI

(ALGEMEEN NUT BEOGENDE INSTELLING)

De NVWC is een ANBI-instelling:
een gift aan de NVWC is aftrekbaar van het belastbaar inkomen.

REDACTIE

Eindredacteur: Louis van Oort
Gabrielle van Appeldoorn
Berry Lucas
Vormgeving:
Eric van Grieken en Sandra Aardema
Teksten: redactie@nvwc.nl
Foto's: hakalopmaak@nvwc.nl

DRUK

Stichting MEO, Alkmaar
Oplage: 350 exemplaren

VRAGEN OVER BEZORGING

Loes Plaisier 0345 - 519 847
Distributie:
Ans van den Berg,
Yme Jan en Jaaike Bosma,
Jan Dirk Buizer en Mirjam Melman,
Carolien Duivenvoorde, Jannus Geleedst,
Marga Gerards, Jurgen Geven,
Gerdit Greve, Yvonne Jakobs-Lommers, Jan-
dirk Kievit, Leo van de Kooij,
Annemarie Roelink, Wim en Carla Rubers
Harry van de Warenburg, Frans Waroux

FOTO'S

Cover: Grutto met kleurringen in
de Workumerwaard,
Foto Jouke Altenburg

ADRESSEN EN INFO

BESTUUR

Contact opnemen met bestuur kan door te mailen naar bestuur@nvwc.nl of te bellen.

Kars Veling (voorzitter)

0345 - 531 689

Martin Heerschop (secretaris)

0345 - 520 380

Johan de Kruif (penningmeester)

0345 - 515 767

Carolien Duivenvoorde

0345 - 505 423

Ruud Post

0345 - 501 929

Han Sloots

0345 - 518 716

Sarie Buijze

0345 - 522 152

VERTROUWENSPERSOON

Kees van de Vate
c.vd.vate@hetnet.nl
Telefoon: 0345 - 535257

INSECTENWERKGROEP

Karin Verspui
0345 - 574 123
insectenoor@nvwc.nl

JEUGDGROEP

Winy Verdouw
0345 - 517 993
06 - 40 80 52 08
jeugdcoor@nvwc.nl

KNOTWERKGROEP

Harry van de Warenburg
0345 - 514 358
knotcoor@nvwc.nl

LEZINGEN EN CURSUSSEN

Annette van Berkel
0345 - 531 689
lezingcoor@nvwc.nl

NESTKASTWERKGROEP

Cees van Appeldoorn
Gerrit van Utrecht
nestkastcoor@nvwc.nl

PLANTENWERKGROEP

Leo van der Kooij
0345 - 515 450
plantenoor@nvwc.nl

TUIN- EN KLUSWERKGROEP

Frans Waroux
0345 - 515 393
kluscoor@nvwc.nl

VOGELWERKGROEP

Gerrit-Jan Klop
06 - 51 14 86 42
vogelcoor@nvwc.nl

ZOOGDIERENWERKGROEP

Jurgen Geven
0345 - 533 756
zoogdierenoor@nvwc.nl

VRAGEN OVER INSECTEN

Annette van Berkel
0345 - 531 689
lezingcoor@nvwc.nl
Ewoud van de Ploeg
Agrius_convolutuli@hotmail.com
Maartje Peeters
peetmaartje@hotmail.com

Wil je je inzetten als vrijwilliger?

Neem contact op met de coördinator van één van de werkgroepen!

Draag je de Natuur- en Vogelwacht ook een warm hart toe? Word dan lid!

Het lidmaatschap voor het eerste gezinslid kost €20 per jaar, andere gezinsleden betalen de helft: €10 euro per jaar.

Wat krijg je voor je bijdrage?

Viermaal per jaar het clubblad 'Hak-al'
Aankondigingen van alle activiteiten via de maandelijkse e-mailnieuwsbrief Tsjiepl!
Mogelijkheid om deel te nemen aan alle activiteiten. Stemrechten, je kunt dus meebeslissen over het beleid van de NVWC.

DONATEURS

Organisaties of personen die de NVWC willen steunen, zijn van harte welkom als donateur.

De minimale jaarlijkse donatie is €20.

Wil je lid of donateur worden, download dan het aanmeldingsformulier op onze website: www.nvwc.nl, vul dit in en verzend dit digitaal naar ledenadmin@nvwc.nl. Per post kan natuurlijk ook, naar: Steenovenslaan 20, 4101 AM Culemborg.

Lidmaatschap en contributie

Nieuwe leden, adreswijzigingen en overige veranderingen in lidmaatschap kunnen worden doorgegeven via e-mail aan: ledenadmin@nvwc.nl
Of via het postadres van 'De Steenuil' t.a.v. ledenadministratie.

Opzegging uiterlijk één maand voor het einde van het verenigingsjaar.

Betaling liefst per automatische incasso, anders na betalingsoproep per e-mail (indien beschikbaar) of per brief.

Jaarverslag 2017 van de redactie

door Louis van Oort

Nooit een saai jaar voor de redactie van de Hak-al. Nadat we in 2016 de zaken eindelijk goed op de rails hadden gekregen - na een aantal chaotische jaren - namen we in 2017 het nodige hooi op onze vork. Bovendien hadden we weer eens te maken met een verandering van de redactiebezetting. 2017 was voor de NVWC onder meer het jaar van de grote fotowedstrijd. Een half jaar lang kon iedereen elke maand zijn of haar mooiste natuurfoto's insturen en meedingen naar de maandprijs. Dit culmineerde in de uitreiking van de hoofdprijzen in november.

Niet alleen waren twee redactieleden (Berry en Gabriëlle) de drijvende krachten achter deze zeer geslaagde wedstrijd, maar bleek een nieuw redactielid ook nog eens de grote winnaar. Ik wil graag ten eerste benadrukken dat dit een volstrekt toevallige samenloop van omstandigheden was. Sandra Aardema – want om haar ging het – had al eerder aangegeven een rol te

willen spelen bij de opmaak van de redactie.

We hadden daartoe een oproep gedaan, omdat Caroline van der Laan, die dit werk anderhalf jaar naar grote tevredenheid had verricht (waarvoor veel dank!), er min of meer noodgedwongen mee moest stoppen. En zo nam Sandra de plaats over van Caroline. Ze maakte meteen duidelijk dat ze de Hak-al graag een flinke make-over wilde geven en het frisse resultaat daarvan is te zien in de laatste Hak-al van 2017.

Jaargang 43

Het afgelopen jaar (jaargang 43) hebben we vier Hak-als gemaakt, hetgeen ook voor de komende jaren ons streven is. De vier Hak-als van 2017 bestonden uit respectievelijk 44, 32, 32 en 32 pagina's. Kortom, 140 pagina's artikelen voor en door leden van de NVWC. We hebben ze met plezier gemaakt en we hopen dat u er ook van genoten heeft. 🌿

